

FELTRAPPORT · 11

IKIGAAT / HERJOLFSNÆS

RAPPORT OVER ARKÆOLOGISKE UNDERSØGELSER SOMMEREN 2002

- udført af SILA, Nationalmuseets Center for Grønlandsforskning i samarbejde med Nanortalik Museum

Hans Kapel

Feltrapport nr. 11

Ikigaat/Herjolfsnæs

Rapport over arkæologiske undersøgelser sommeren 2002

SILA, Nationalmuseets Center for Grønlandsforskning

- i samarbejde med

Nanortalik Museum og Grønlands Nationalmuseum & Arkiv

udarbejdet af

Hans Kapel

NATIONALMUSEET

FORSKNINGS- &
FORMIDLINGSAFDELINGEN
SILA - CENTER FOR
GRØNLANDSFORSKNING
FREDERIKSHOLMS KANAL 12
DK - 1220 KØBENHAVN K

Forside: Ladeplads ved norbogården Sandnæs / Kilaarsarfik i Vesterbygden.
Akvarel af Jens Rosing (fra "Ting og Undere", Wormianum 1973)

Indhold

Introduktion	3
Resume	4
Summary	5
Journal	6
Herjolfsnæs/Østprøven/Ikigaat	
Bebyggelseshistorie	9
Ruinerne	10
Tidligere arkæologiske undersøgelser	12
Målsætning og valg af metode	14
Prøvefelter, oversigt	13
Supplerende rekognoscering	18
Profilopmålinger	19
Generel beskrivelse af stratigrafien	19
Fund	
Fedtsten	19
Flint	20
Brændt ler	20
Glas	21
Jern	21
Tin	23
Træ	23
Hvæssesten, bryner	23
Materialeprøver	
Jernslagge	24
Træspåner og forarbejdet træ	25
Trækul	25
Andre materialeprøver	25
Sammenfatning af undersøgelsens resultater	26
Hvor ligger Sandhavn?	27
Henvisninger og kilder	28
Dokumentationsmateriale	
Lagbeskrivelse	31
Profilopmålinger	52
Planopmålinger	
Billedplancher	

Del 2

Bilag (dokumentationsmateriale, materialefortegnelser m.v.)

1. Fundliste
2. Tegningsoversigt
3. Fotoliste
4. Vedbestemmelsesrapport fra NMU

Arkæologiske undersøgelser sommeren 2002 af formodet naust og smedje ved Ikigaat / Herjolfsnæs, Nanortalik kommune

Introduktion

De undersøgelser som denne rapport redegør for, er en fortsættelse af forundersøgelserne som i 2001 blev gennemført i samarbejde med Nanortalik Museum og Nationalmuseets Marinarkæologiske Undersøgelser (se SILA's rapportserie nr. 2).

Forud herfor ligger stikprøveundersøgelser foretaget af rapportens forfatter i 1993 og 1996 (NM rap. 33-267). Undersøgelserne i 1996 gav anledning til at formode, at de volde af jord og sten der i 2001 blev dokumenteret ved en detaljeret kurveopmåling (se SILA rap. nr.2), var menneskeskabte murkonstruktioner, stammende fra et skibснаust. I umiddelbar nærhed af det formodede naust blev der i kystskrænten afdækket et ildsted eller en esse fyldt med trækul og store mængder jernslagge. Disse anlægsrester tolkedes som en smedje, hvor der tilsyneladende har været gjort forsøg med udvinding af jern på grundlag af lokal malm.

Det lykkedes ikke NMU at skaffe de nødvendige fondsmidler til en ny kampagne i 2002, men de her beskrevne undersøgelser kunne alligevel gennemføres, om end i begrænset omfang af det planlagte projekt, takket være økonomisk støtte fra SILA.

Feltarbejdet i 2002 blev gennemført i samarbejde med Nanortalik Museum og med deltagelse af en medarbejder fra Grønlands Nationalmuseum & Arkiv.

Deltagere i projektet var:

Hans Kapel, SILA, projektleder
 Kristine Raahauge, Nanortalik Museum
 Mikkel Myrup, Grønlands Nationalmuseum
 Pernille Foss, arkæolog

Maiken Djurhuus-Poulsen, student
 Niels Ahlgreen Møller, student
 Cille Krause, student
 Marit Zimmermann, student

Samtlige deltagere i SILA's undersøgelser i Sydgrønland sommeren 2002.
 Fot. P. Raahauge.

Resume

Undersøgelserne tog udgangspunkt i de erfaringer som var indhøstet ved udgravningerne i 2001. Disse havde i et vist omfang bestyrket formodningen om, at vi stod overfor anlægsspor stammende fra et naust, skønt der ikke blev fundet noget entydige beviser herfor.

Der viste sig ved udgravningens start store praktiske vanskeligheder som følge af de usædvanlige nedbørsmængder i løbet af foråret. De udgravningsfelter som blev åbnet i det formodede naust, løb med det samme fulde af vand. Selvom det medbragte pumpemateriel kunne holde trit med tilstrømningen, var iagttagelsesforholdene så dårlige, at vi valgte at koncentrere os om det nærliggende område, hvor der i 2001 blev fundet kompakte slaggelag. Overfladens terrænformer gav os forhåbning om at opgaven var overskuelig, men det skulle hurtigt vise sig at virkeligheden var en anden.

Et 2 meter bredt snit blev ført fra kystbrinken ind mod land så langt, at den formodede bagvæg ville blive gennemskåret. Der kunne dog ikke påvises en sådan afgrænsning, tværtimod syntes kul- og slaggelagene at fortsætte. Selv ikke i felt 13, som forlængede snittet med yderligere 3 meter, blev lagene afgrænset. Det viste sig til vores overraskelse at op til 1 meter tykke naturlige aflejringer dækkede kulturlagene. Aflejringerne bestod af ral og store sten, og det stod klart at disse måtte stamme fra et jordskred fra den stejle fjeldvæg ovenfor udgravningsområdet. I de underliggende kulturlag kunne mindst to faser udskilles. Det øverste lag indeholdt fund af eskimoisk oprindelse og handelsvarer, som kan dateres til sidste del af 1600-tallet. Det andet, som indeholdt slagge og trækul, stammer fra den norrøne aktivitet på stedet. Laget, der visse steder havde en tykkelse på op til 60 cm, virkede omrodet. I bunden blev der fundet smeltesdråber og afklip af messing eller malm. Sammenfattende kan det siges at de fundne aktivitetsspor snarere repræsenterer et værkstedsområde end en smedje i ordets normale forstand. Det er dog en given ting, at hvis det dokumenterede ildsted er bunden af en esse eller smelteovn, må denne have været overdækket. Det lykkedes desværre ikke at påvise spor af en dette.

I forbindelse med de næsten 30 meter lange jordvolde, der hidtil har været tolket som sammensunkne vægge i et skibснаust, blev fire felter udlagt som supplement til de to tværsnit, der åbnedes i 2001. Også i disse felter kunne resultatet af det ovenfor beskrevne jordskred påvises. Ved at snitte den vestlige jordvold (felt 6) kunne det dokumenteres, at de underliggende kulturlag fortsatte ubrudt ind under den formodede væg. Dermed bestyrkedes den mistanke som var vakt i 2001 under opmåling af profilet som skar den østlige jordvold (felt 1). Da det aflejrede materiale i jordvoldene tilmed ganske svarede til det som blev konstateret i smedjeområdet, måtte det konkluderes at disse er naturlige raviner eller "faner" stammende fra det beskrevne fjeldskred.

Teorien om et skibснаust må dermed opgives.

Tilbage står dog at der i alle de åbnede felter er fundet kulturlag 40-50 cm under nuværende overflade, lag som visse steder har karakter af en trædeflade eller et gulv. Dette afgrænses mod vest under midten af den overliggende jordvold (felt 6). I alle de åbnede felter blev der fundet huggespåner og stumper af bearbejdet træ.

Træet kan stamme fra tilvirkning af bygningstømmer eller reparation af skibe, men det kan også være affaldsprodukt fra anden form for tømmer tilvirkning. Om der alligevel skjuler sig et skibснаust et sted under de massive pålejringer, vil kun kunne afgøres ved fornyede undersøgelser, hvor større fladeafrensninger må være målet.

Sammenholdes resultaterne af de gennemførte undersøgelser, synes der at være stærke indikationer for at området ved bugten øst for gårdens bygninger har tjent som stedets ladeplads. Dette åbner på ny diskussionen om beliggenheden af nordboernes "Sandhavn". Er det her – tæt ved storbondens bolig, eller lå den som foreslået af Ove Bak i bugten Maakkarneq ca. 5 km nord for Herjolfsnæs?

Summary

In 2001 surveying and trial excavations were carried out at the Norse ruin group Herjolfsnæs (Ikigaat) in South Greenland. The fieldwork was a joint venture between SILA, the local museum of Nanortalik and NMU. A recently found structure, which was suggested to be a naust [boathouse], was the primary object. In addition to the trial excavations, a comprehensive and detailed mapping was made by means of the most advanced GPS equipment. N.C. Clemmensen, Kulturarvsstyrelsen, carried out this survey, which is the first accurate documentation of ruins and other structures in the area.

Due to extreme weather conditions the extent of the activities was limited, and the result was not unambiguous. However a new structure, which seems to be remains of a smithy, were found close to the naust. Therefore it was decided to continue the fieldwork in 2002.

The research this summer verified that the structure, which had been supposed to represent walls of a naust, showed to be natural accumulation of stones and gravel from the landslide behind. However cultural layer with charcoal were found in all test pits in a depth of about 1 meter. Furthermore wooden chips were present in a quantity that indicates some kind of workshop in the area, maybe a boat builders yard.

Excavation in the area where deposit of charcoal and iron slag were found in 2001 proved to be remains of various kind of metal craft such as forging, bronze casting and maybe attempt to extent iron from local ore. However the layer of activity was sealed by massive deposit of gravel and boulders from the land slope behind, and we did not succeed in demarcate the physical frame of these doings. Inspection of the exposed cultural layer along the coastal slope showed an extension of activity over more than 200 m. Furthermore it must be considered that a good part of land in front of the located structures has been eroded during the last 500 years.

On basis of this huge extension and the kind of workshop activities demonstrated in the area it is suggested, that this could be the remains of the entreport belonging to the magnate living at Herjolfsnæs. And this actualises once again the discussion of where "Sandhavn" known from the written sources was located. It is likely to assume that the saga wording: "*..and nearby [at Herjolfsnæs] is a harbour named Sand*" is to be understood literally (see SILA field report no. 3: Norse project VII a: Sandhavn – a "port" of trade of the Norse?)

The excavation team:

Hans Kapel, SILA
 Kristine Raahauge, Nanortalik Museum
 Mikkel Myrup, Greenland National Museum & Archives.
 Pernille Foss, SILA
 Maiken Djurhuus-Poulsen, student
 Marit Zimmermann, Stud mag.
 Niels Ahlgreen Møller, Stud mag.

Journal

Onsdag den 10. juli

H.C. Gulløv og H. Kapel udrejser fra København og når Nanortalik ud på eftermiddagen. Møder i Narsarsuaq Mikkell og Pipaluk, som efter planen indgår i Sydgrønlandsprojektet fra den 15. juli. Vejret er fint, men der ligger stadig meget storsis. Vi indkvarteres i Kristine og Paul Raahauges hus.

Den 10.-16. juli

Silas motorbåd "Sonja" klargøres, og udstyret, som er deponeret på museet, pakkes ud og fordeles til de to hold, nemlig det der skal have fast base ved Ikigaat og HC's sydhold, som skal foretage undersøgelser på Thulebopladser i Kap Farvel området. Vind fortrinsvis fra vestlige retninger, så issituationen ændres ikke synderligt. Pipaluk ankommer den 15. men Mikkell sidder fast i Qaqortoq, på grund af storsisen. Han når dog igennem dagen efter.

Den 17. juli

Kristine og Paul ankommer i følgeskab med Cille, Niels og Marit. Senere på dagen ankom Jeppe Møhl samt sønnerne Andreas og Esben i gummibåd fra Narsarsuaq, og hermed er hele holdet samlet med undtagelse af Pernille Foss, der vil støde til den 25. Aftenen går med planlægning.

Den 18.-20. juli

Sonja klargøres og søsættes den 18. Det opsendte udstyr afhentes i pakhuset og fordeles på de respektive hold. Den 19 om eftermiddagen gøres første forsøg på at nå gennem til Ikigaat da det forlyder, at der er sejlbart ud for Frederiksdal, men vi må vende om allerede inden indsejlingen til indenskærstruten. Et andet forsøg på at komme gennem gøres den 20., men vi må opgive efter næsten 4 timers sejlads.

Den 21. juli

Det lykkes endelig at nå gennem isen, der stadig ligger tæt i bæltet mellem Kitsissut øerne og fastlandet. Transport af udstyr og mandskab gennemføres i to operationer: Første sejlads til Ikigaat, hvor udstyr og de pionerfolk som skal opbygge lejren sættes i land. Derpå afhentes næste hold, som sejles til bopladsen Anorliutsoq syd for bygden Aappilattoq, hvor sydholdets første lejr etableres. Sonja returnerer til Ikigaat den følgende morgen.

Den 22.-24. juli

En inspektion af udgravningsområdet viser, at graveforholdene er yderst vanskelige. Som følge af en usædvanlig stor nedbørsmængde i løbet af foråret og de seneste dages regn, er jorden helt vandmættet. Den lange tværgrøft i det formodede naust bliver genåbnet delvis med det formål at etablere en pumpebrønd. Der pumpes med timers interval. To mindre felter aftørves, men videre gravning må stilles i bero på grund af de store vandmængder. I stedet åbnes et felt vinkelret på kystskrænten ud for det ildsted, hvor der i 2001 blev fundet jernslagge.

Den 25 juli støder Pernille Foss til holdet. Feltet i smedjeområdet udvides, der udlægges to prøvefelter mellem smedje og det formodede naust samt et nedenfor dette.

Den 26.-28. juli

Stadig ingen konstruktionsmæssig afgrænsning af aktivitetsområdet omkring det fundne ildsted. Kulturlaget fortsætter indad på land, men er dækket af et kompakt lag store sten og grus.

Den 28. gennemføres en besigtigelsestur til den historiske handelsplads Pamiagdhluk som blev fraflyttet omkring 1915. Der blev under sejladsen konstateret en læk som kunne lokaliseres til

stævnørøret, og efter hjemkomsten til Ikigaat sejledes Sonja til Nanortalik for at få udbedret fejlen. En defekt pakkåse havde løsnet sig, og det var nødvendigt at banksætte båden og afmontere skrueaksel og omstyring inden en ny kunne monteres.

Den 29. juli-2. August.

Den daglige afvanding af felterne i det formodede naust har efterhånden haft sin virkning, og der kan nu sættes effektivt ind her. Medvirkende hertil er en stabil vejrperiode uden regn. Der åbnes to nye felter: et i den bagerste, højtliggende ende af strukturen og et ovenfor tværgrøften fra 2001.

Den 3. August

Sydholdets lejr ved Anorliutsoq hentes og flyttes til Kuummiut syd for Frederiksdal. De øverste fyldlag i de nye felter i naustområdet fjernes. Stadig ingen sikre anlægsspor.

Den 4.-10. August

De seneste dages stabile vejr uden nedbør muliggør, at der nu arbejdes i samtlige felter. De mange profiler som efterhånden er synlige, viser en lagfølge som i store træk er sammenlignelig. Det står efterhånden klart, at de bevarede kulturrester i hele undersøgelsesområdet er dækket af tykke sten og gruslag, som er skredet ned fra den bagvedliggende fjeldside. Jordskredet synes at være sket over en kort periode, muligvis i én episode, og hændelsen må have haft karakter af en naturkatastrofe.

Den 11. August

Undersøgelserne i Kuummiut er afsluttet og holdet hentes i SILA's båd Sonja. Der etableres en fælles lejr ved Ikigaat som skal tjene som base for de planlagte, afsluttende undersøgelser i Maakkarneq (Sandhavn). Det slidsomme arbejde med at fjerne stenfyld i smedjeområdet fortsættes, men der kan stadig ikke erkendes konstruktionsmæssige detaljer.

Den 12.-20. August

De fleste af felterne graves i bund til urørt undergrund, og profilerne opmåles. I et sidste forsøg på at afgrænse aktivitetsområdet omkring slaggeforekomsterne udvides feltet mod vest. Dette bringer ingen afklaring. Heller ikke de hidtil udlagte felter og snit i det formodede naust har kunnet afklare strukturens opbygning og funktion. Et tværsnit i jordvolden, der tolkes som en sammensunket væg viser, at jordvolden er et naturskabt fænomen opstået i forbindelse med det påviste jordskred. Der foretages en skitseopmåling af terrænet nord for udgravningsområdet og en rekognoscering langs den eksponerede kystskrænt.

Den 21.-22. August

Udgravningerne afsluttes og udstyr og mandskab flyttes til Nanortalik. Efter en lang stabil vejrperiode sætter det dagen efter hjemkomsten ind med blæsende og regnfuldt vejr.

Den 23.-31. August

Udstyr klargøres og pakkes for hjemsendelse. Kun motorbåd og gummibåd med tilbehør lades tilbage. Den 24. afrejser størstedelen af projektdeltagerne. H.C. Gulløv og H. Kapel sørger for godsets afsendelse og bliver tilbage til månedens udgang.

Lejren flyttes

Sonja står ud gennem Torssukataq i magsvejr

Fot. P. Raahauge

Herjolfsnæs / Østprøven / Ikigaat

- en præsentation af undersøgelsesområdet

Bebyggelsehistorie

Nedenstående oplysninger stammer hovedsageligt fra materiale som velvilligst er stillet til rådighed af lærer Ove Bak, Ranum.

Den norrøne bosættelse strækker sig formentlig fra omkring 985 til slutningen af 1400-tallet eller begyndelsen af 1500-tallet.

De sidste to års undersøgelser indikerer, at eskimoer kort efter dette tidspunkt har besøgt stedet for at drage nytte af nordboernes efterladenskaber; vel især det jern som kunne findes i slagge- og skrotbunkerne omkring smedjen. Datering af det hjemtagne fundmateriale vil forhåbentlig kunne indkredse tidspunktet for disse aktiviteter. Om der har været tale om lejlighedsvis besøg eller om beboelse af mere permanent karakter, kan ikke afgøres ud fra de hidtidige undersøgelser.

I 1834 blev der på Ikigaat anlagt et udsted som fik navnet Østprøven. Forudsætningen for denne placering var naturligvis områdets store ressourcerigdom, og der må på det tidspunkt have boet fangere som kunne sikre indhandlingen af spæk, sælskind og ræveskind. Der blev i forbindelse med sommerens undersøgelser gjort fund som kan dateres til omkring 1700. I de eskimoiske grave på fjeldsiden bag de norrøne ruiner er der tidligere fundet mønter som daterer sig til første fjerdel af 1700-tallet.

Udstedet Østprøven blev nedlagt i 1877, men folketællingerne viser, at der helt op til 1909 boede mennesker på næsset. Se endvidere nedenstående oplysninger.

Den overvejende del af indhandlingen i området foregik på det tidspunkt til udstedet Pamiagdlok / Illua, som er beliggende ca. 15 km SØ for Østprøven.

I 1959 etablerede Samuel Simonsen sig som fåreholder og fisker på Ikigaat, men stedet blev endeligt fraflyttet i 1972 da Samuel Simonsen omkom ved en tragisk drukneulykke.

Indbyggertal

(kilde: de Herrnhutiske folketællinger)

1834 = 18 grønlandere, den ældste på 40 år (pr. 31.12.1834)
 1840 = 29 indbyggere
 1850 = 19 indbyggere
 1855 = 37 indbyggere (8 under Herrnhut-missionen i Frederiksdal)
 1860 = 5 ?
 1870 = 5 ?
 1901 = 3 indbyggere
 1904 = 2 indbyggere
 1909 = 2 indbyggere - affolket efter den 6.januar 1909.
 1959 = 4 indbyggere - fåreholdersted.
 1970 = 4 indbyggere - fraflyttet i 1972.

Bestyrere af udstedet Østprøven

Fra 1834 den danske bødker Hans Christoffer Ravn, hvis grønlandske kone hed Abigael.

Fra 1848 blev han afløst af bødker Jens Carl Vilhelm Chemnitz (1848 – 1857) gift med Marie Elisabeth (barnebarn af Anders Olsen). De blev stamforældre til den kendte grønlandske familie, Chemnitz. Deres søn Pastor (senior) Jens Chemnitz blev født i Østprøven den 24. november 1853.

Ca. 1870 – 1874 Bødker Jacob Martin Hagen (Ájâte). Gift med Inger (Éngile). De sidste beboere var enken Inger (Éngele) Hagen og datteren Marie Hagen som boede der indtil den 6. januar 1909 hvor datteren døde (lægen Gustav Meldorf angiver tidspunktet til den 5. maj).

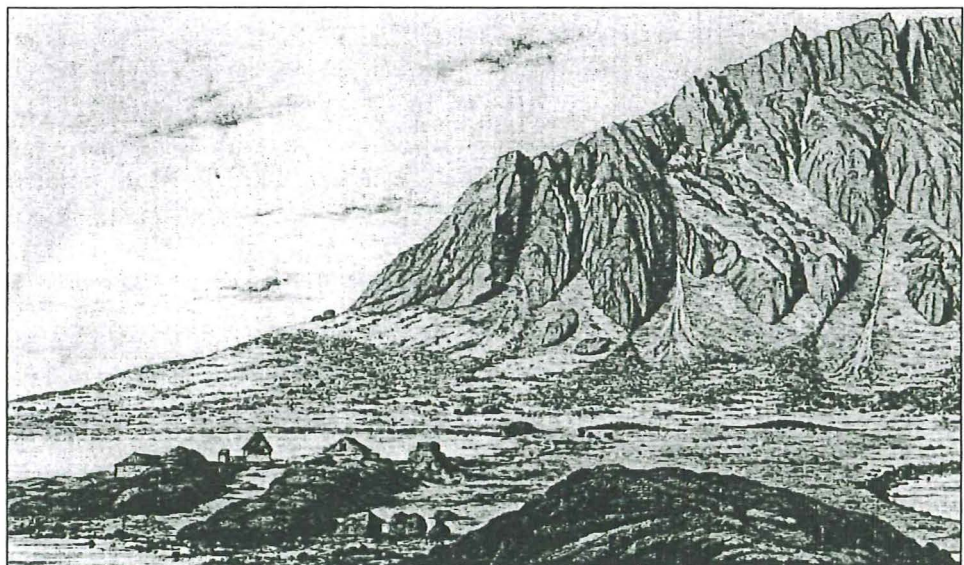
Ruinerne

Ikigaat fremtræder i dag som et spændende kulturmiljø med vidnesbyrd om aktiviteter gennem mange hundrede år. Ruiner og anlægsspor fra 18- og 1900 tallet dominerer ved første øjekast billedet. Især bygningsrester fra fåreholderstedet, som etableredes omkring 1960 falder i øjnene, når man gør landgang i bugten mod vest. Man kunne måske mene at en oprydning var tiltrængt, således at i hvert fald de ikke jordfaste bygningsselementer samt efterladt løsøre blev fjernet.

Resterne af det tidligere handelsanlæg lader sig også uden vanskelighed identificere, og sammenholder man de bevarede fundamenter og stiforløb med den billeddokumentation, som eksisterer fra midten af 1800-tallet (H.J. Rink, J. Magnus Petersen, Carl Møller, T.H. Groth m.fl.), genfinder man let de nu forsvundne bygninger.

Knap så iøjnefaldende er sporene af den norrøne bebyggelse. Kirkeruinen, og det der er tilbage af kirkegården, træder tydeligt frem takket være Nørlunds udgravninger i 1921. Går man et stykke til fjelds ses dog også boligtomten og de økonomibygninger, som knytter sig til stormandsgården på Herjolfsnæs.

Men sporene efter den eskimoiske bosætning, der som nævnt antages at have fundet sted på et tidspunkt kort efter Nordboernes forsvinden, og som formentlig har eksisteret op til begyndelsen af 1800-tallet, kan ikke med sikkerhed erkendes. De få rester af tørvemurshuse som kan påvises, stammer antagelig fra perioden efter 1834. Hvis flere er bevaret, ligger de formentlig skjult under senere tiders bebyggelse.

Østprøven ca. 1855
Stik af J. Magnus-Petersen

Tidligere arkæologiske undersøgelser

Gennem ca. 200 år har Herjolfsnæs adskillige gange været genstand for undersøgelser og udgravninger af mere eller mindre kompetent art. Det var handelens ansatte og forbigående videnskabsfolk der - ansporet af beretninger om at dele af trækister, skeletter og velbevarede klædningsstykker med mellemrum blev udvasket af skrænten nedenfor den eroderede kirkegård - foretog disse undersøgelser.

W.A. Graah besøgte i 1828 ruinpladsen på Ikigaat, dog så vidt vides uden at foretage nogen form for undersøgelse.

I 1829 opdagede missionær *J.A. de Fries* under et besøg på Ikigaat, at en overligger til indgangen i et eskimoisk vinterhus var en gravsten med runeinskrift. På hans foranledning blev stenen sendt til Nationalmuseet i København. De Fries, der var knyttet til den Herrnhutiske mission i Frederiksdal, gennemførte senere udgravninger på kirkegården og sendte indberetninger herom til Nationalmuseet. Det var fundet af gravstenen der førte til identifikationen af Ikigaat som det norrøne Herjolfsnæs.

Ove Kielsen, handelsassistent i Nanortalik, fik i 1839 en indberetning om at dele af en båd skulle være udvasket af brinken, og han iværksatte samme år en mindre udgravning. Det viste sig at det formodede fartøj var en kiste. Fundet blev straks indberettet, og Det Kongelige Danske Videnskabskabernes Selskab bemyndigede året efter Kielsen til at foretage en mere omfattende undersøgelse på stedet. Denne fandt sted i dagene 2. til 7. august 1840, og foruden kirkegården gennemførte han mindre undersøgelser af flere af pladsens øvrige ruiner. En detaljeret rapport foreligger om disse undersøgelser (Nationalmuseets "Nordboarkiv")..

Heinrich Rink, der på det tidspunkt var inspektør over Sydgrønland, foretog mindre udgravninger på Ikigaat i 1853, men der savnes oplysninger om hvor og med hvilket resultat. Til gengæld findes fra hans hånd nogle smukke prospekter der i streg og akvarel dokumenterer handelspladsen og ruinerne.

I forbindelse med sin undersøgelsesrejse til Østkysten gjorde *Gustav Holm* i 1880 ophold på Ikigaat og foretog en mindre udgravning af den eroderede del af kirkegården, hvor han afdækkede flere trækister med velbevarede ligklæder. Heller ikke disse undersøgelser er nærmere dokumenteret.

I 1900 blev der igen gravet i kirkegården, denne gang af lægen *Gustav Meldorf*. Undersøgelserne fandt sted den 2.-3. oktober da han med sin bådbesætning lå vejrfast ved Ikigaat. Der blev "gravet" i kirkegården og også i flere af de øvrige ruiner, men eneste redskab var en bådshage! I 1911 vendte han tilbage, denne gang i følgeskab med Chr. Axel Jensen fra Nationalmuseet for at supplere de tidligere udgravninger. En indberetning om undersøgelserne fra foreligger fra Meldorfs hånd (Nationalmuseet, afd. for middelalder).

Mylius Erichsen skal ifølge Poul Nørlund have foretaget en mindre udgravning på Ikigaat i 1906. Dette må dog bero på en fejl eftersom ME det år var travlt optaget af forberedelserne til Danmark Ekspeditionen. Om undersøgelserne måske i stedet fandt sted under Den Danske Litterære Ekspedition i 1902-04, er det ikke lykkedes at finde oplysninger om.

Det var imidlertid gennem *Poul Nørlunds* omfattende udgravninger i 1921 Herjolfsnæs for alvor blev verdenskendt. På baggrund af resultaterne fra Kielsens udgravninger vurderede Kommissionen for Videnskabelige Arbejder i Grønland, at kirkegården stadig måtte udgøre et enestående potentiale for arkæologiske undersøgelser, hvis den bedste ekspertise og de nyeste tekniske hjælpemidler blev taget i anvendelse. Efter første verdenskrig lykkedes det i samarbejde med Nationalmuseet at realisere planerne. Udgravningerne, som startede den 5. juli, strakte sig over 7 uger. I løbet af den tid blev de endnu urørte dele af kirkegården udgravet, og desuden blev flere af de øvrige bygninger undersøgt. Blandt andet boligtomten, som kun var sporadisk undersøgt af Kielsen.

Resultatet af undersøgelser, blandt andet fundet af de enestående velbevarede dragter, er grundigt beskrevet i Nørlunds monografi fra 1924 udgivet som bind 67 i Meddelelser om Grønland.

Målsætning og valg af metode

Målet med udgravningerne i 2002 var som nævnt at skaffe mere konkret viden om de anlægsrester som var påvist ved tidligere undersøgelser, herunder at få bekræftet om de indmålte jordvolde repræsenterer vægkonstruktioner og i så fald at fastslå funktionen af et sådant bygningsværk. Desuden var målet at indkredse den fysiske ramme omkring de smedeaktiviteter, som blev påvist i 2001.

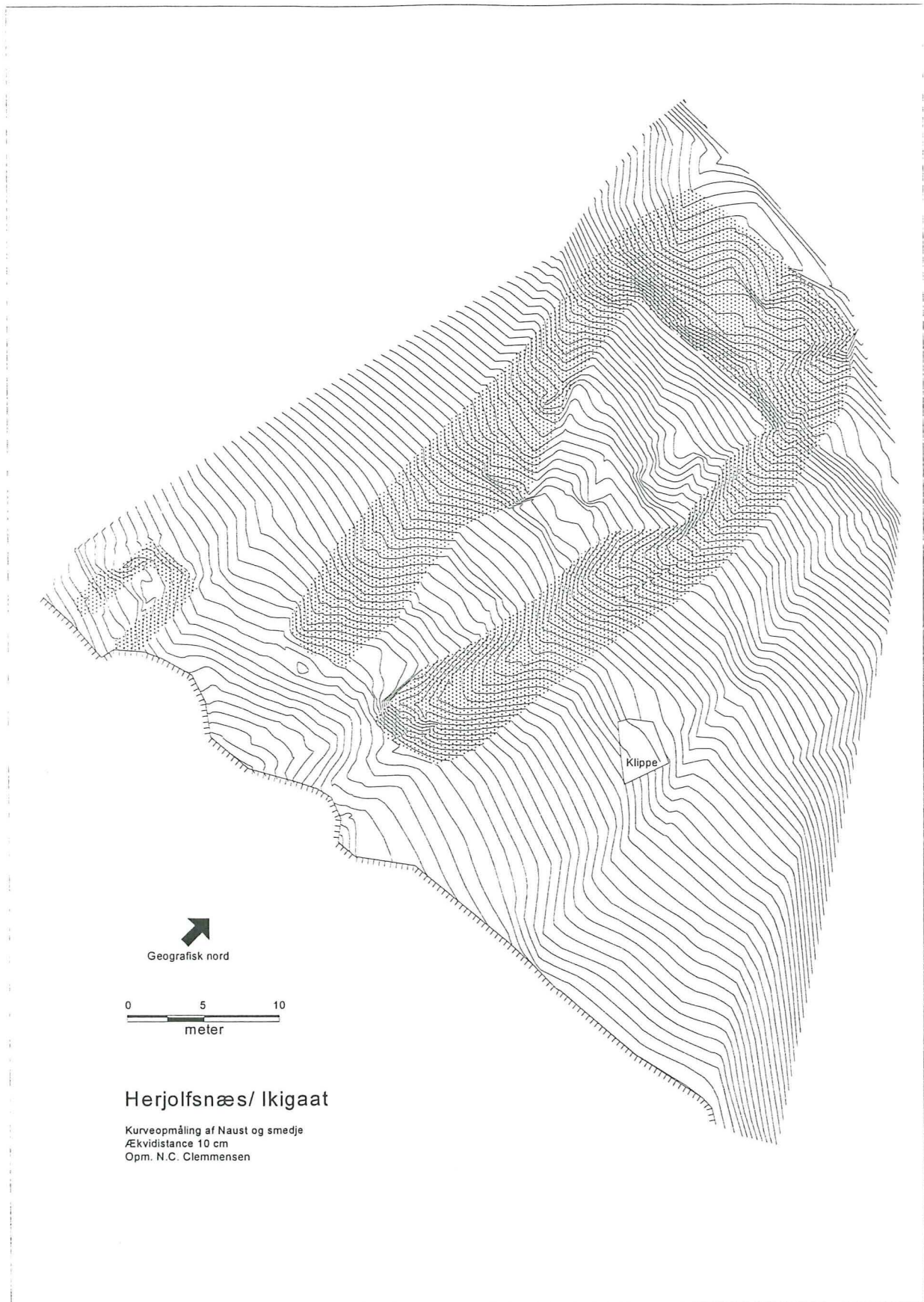
Endelig var det planlagt at færdiggøre opmålingsarbejdet som blev påbegyndt i 2001. Målet var at udfærdige detailkort for hele ruinområdet på Ikigaat og for ruingrupperne Ø221, 221a og 221b (FM nr. 60V2-0II-520) i Maakkarneq. Denne del af projektet måtte desværre opgives da vores landmåler Niels Christian Clemmensen få dage inden sin planlagte afrejse kom ud for en alvorlig trafikulykke.

Til grund for indmålingerne blev anvendt det målesystemet, som blev udlagt i 2001.

De hidtidige erfaringer havde vist, at en større fladeafdækning ville være tidskrævende og forbundet med meget store vanskeligheder, dels som følge af den store vandtilførsel, dels på grund af de massive fyldlag der overlejrer kultursporene. I det formodede naust blev fire søgegrøfter åbnet på tværs af strukturens længdeakse. To af disse skulle give mulighed for at undersøge jordvoldens struktur og konstruktionen af en eventuel vægopbygning mens de øvrige to havde til formål at afdække partier af det konstaterede aktivitetslag.

Ved den formodede smedje blev et 4 m langt snit med udgangspunkt i det afrensede strandprofil ført mod nord op over den lave brink. Da dette ikke gav den ønskede afklaring, blev et felt på yderligere 2 m lagt i forlængelse af feltet, dog afbrudt af en 1 m bred balk.

Hvor der var mulighed for det, blev afdækningen foretaget stratigrafisk, men især i det store felt 9 i smedjeområdet var det meget vanskeligt som følge af det massive stendække. Tilmed så den øverste del af kulturlagene dér ud til at være omrodede. Bedre lykkedes det i de to kvadratmeterfelter 10 og 11, og af den grund stammer de materialeprøver som er udtaget til datering herfra.

Prøvefelter, oversigt

I det følgende præsenteres de enkelte udgravningsfelter kort, idet der henvises til hosstående oversigtsplan. Desuden henvises til plan- og profilopmålingerne og de tilhørende beskrivelser bagerst i rapporten.

Felt 1 og 2

Disse felter blev undersøgt i 2001, dog uden at nogen af dem blev ført til bunds over hele forløbet og uden at jordvoldene, hvorimellem snittene placeredes, blev gennemskåret. I begge felter blev et par kvadratmeter genåbnet, først og fremmest for at bortlede vandet fra nabofelterne. Kulturlag blev i begge felter iagttaget ca. 50 cm under nuværende overflade.

Felt 3

Feltets placering er umiddelbart nedenfor åbningen af den hesteskoformede jordvold, hvor terrænet falder jævnt mod kysten. Der blev ikke her iagttaget noget som kunne tolkes som anlægsspor, men i en dybde af ca. 50 cm under den recente overflade fandtes kulturlag indeholdende trækul og huggespån.

Felt 4

Da den nordlige / øverste del af strukturen syntes mere diffus end forløbet nedenfor, besluttedes det at åbne et felt fra midteraksen ud mod den vestlige jordvold langs Y-koordinaten 129. Desværre viste stratigrafien sig meget forstyrret - lagene var omlejrrede som følge af gennemstrømmende smeltevand. Der kunne dog erkendes et temmelig tykt, men noget udvasket og muligvis omlejret kulturlag ca. 40 cm under nuværende overflade. Laget forløb ind under jordvolden mod vest. Der kunne ikke, som i de øvrige felter, iagttages nogen egentlig aktivitetsflade.

Felt 5

Placeringen af dette felt var begrundet i en svage nedhulning i kulturlagets overflade, som blev dokumenteret i det nedenfor liggende felt 2. Dette fænomen blev i 2001 tolket som et muligt slæbespor eller en langsgående kørende. Kulturlaget i felt 5 blev antruffet kun 35 cm under den nuværende overflade, men iagttagelsen fra nabofeltet kunne ikke genfindes, ligesom der ikke fandtes andre indikationer der kunne bekræfte teorien om et slæbespor.

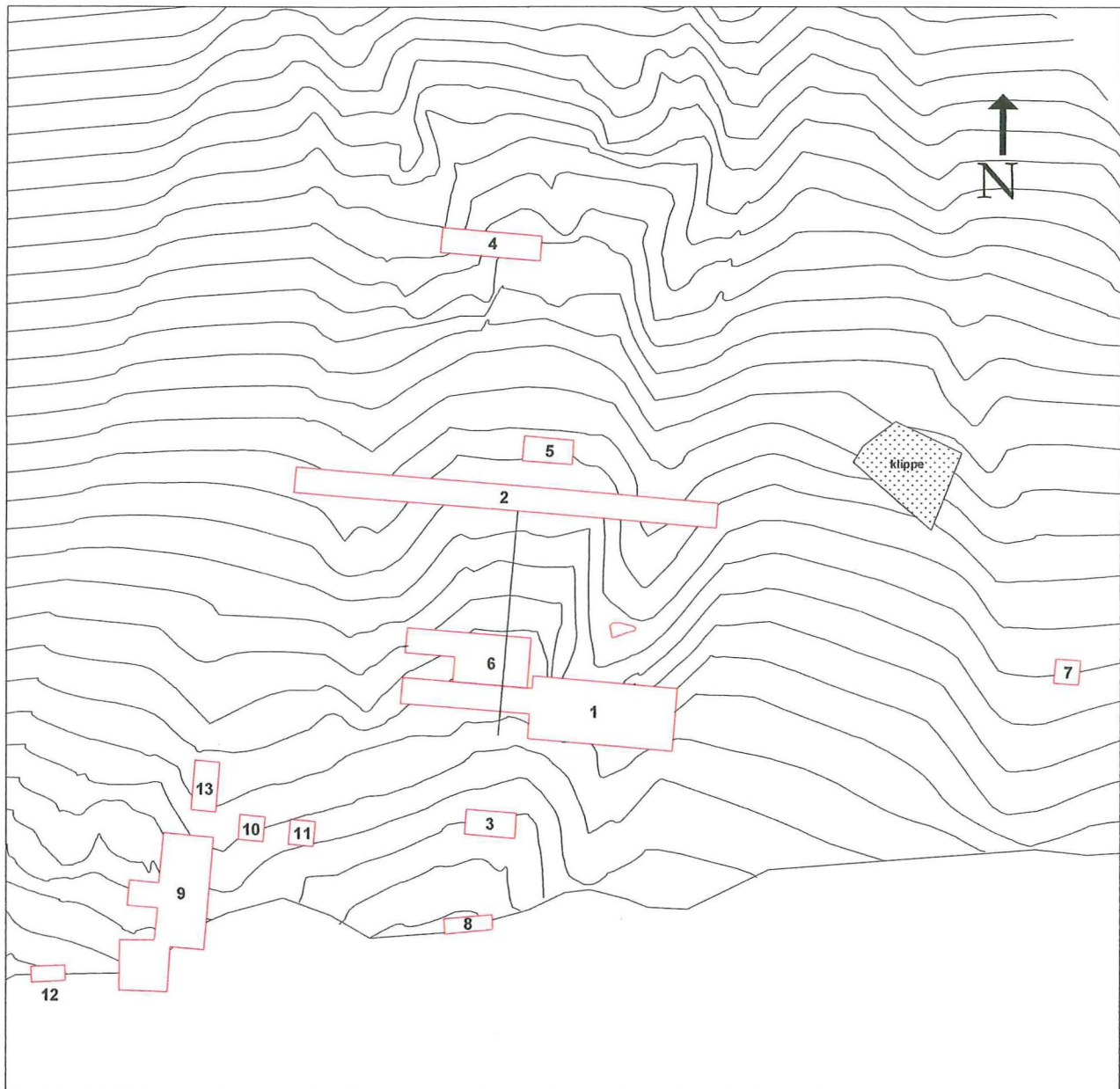
Felt 6

Felt 6 blev placeret umiddelbart ovenfor felt 1 og forlænget mod vest, således at jordvolden blev snittet i dens halve bredde. Kulturlaget, som her lå i en dybde af ca. 40 cm under nuværende overflade, fortsatte under den formodede vægstruktur, men det var her ganske tydeligt at den hesteskoformede vold ikke var menneskeskabt, men en naturlig aflejring som overlejrrede og forseglede kulturlaget. Derimod blev der gjort den interessante opdagelse, at en meget stor sten med centrum i koordinaten 107 / 114 dannede en vestlig grænse for kulturlaget, som op mod stenen havde karakter af gulv eller trædeflade.

Felt 7

I en afstand af ca. 30 m øst for hovedobjektet blev åbnet et felt på en kvadratmeter med det formål at iagttage en lagfølge udenfor anlægsområdet. Også her blev der fundet kulturrester ca. 50 cm under overfladen i form af trækul og brændt knogle indlejret i et sandet muldlag. Det kunne ikke afgøres om dette muldlag blot repræsenterede en aktivitetsflade eller om indholdet af

fremmedelementer er tilført i forbindelse med jordbearbejdning. De lag som overlejrede muldlaget bestod af stenet grus og var sammenlignelige med det jordskredsmateriale, som blev iagttaget i de øvrige felter.

Ikigaat 2002. Kurveplan som viser udgravningsfelternes placering (opm. N.C. Clemmensen)

Felt 8

Feltet omfatter den ca. 1 m² store flade som fremkom ved afrensning af den lave kystskrænt nedenfor hovedstrukturens midterakse. Størstedelen af denne flade viste omlejret strandgrus og rullesten, men tæt ved profilet sås en intakt lagfølge svarende til den som blev registreret i felt 3. Der henvises i øvrigt til profilopmålingen.

Felt 9

Dette felt blev udlagt i forbindelse med ildstedet eller essen, som blev fundet i 2001. Målet var at finde en fysisk afgrænsning for de smedeaktiviteter, som har udspillet sig omkring ildstedet; men til trods for at feltet blev udvidet i flere omgange, således at i alt ca. 10 m² blev afdækket, lykkedes det ikke at finde en sådan. Der kunne dog påvises et fyldskifte mellem områderne AA og BB (se planopmåling, niveau III) i forbindelse med et mindre spring i det underliggende terræn. Hvis dette repræsenterer et vægforløb, var der i hvert fald ingen andre spor af en sådan konstruktion bevaret. Arbejdsforholdene var meget vanskelige som følge af de tykke jordskredsaflejringer, som forseglede kulturlagene. Sten på op til 150 kg måtte fjernes for at grave feltet i bund og også afrensning af brugbare profilvægge voldte store problemer. Den øverste del af kulturlaget syntes omlejret eller på anden måde forstyrret, og der blev da også gjort fund af eskimoisk oprindelse (se f.eks. x 41). Denne iagttagelse blev bekræftet i felterne 10 og 11.

Felt 10

Felterne 10 og 11 var begge på 1 m², og placeringen af dem havde som felt at afgrænse til formål at afgrænse aktivitetsområdet omkring ildstedet. Lagfølgen som kunne iagttages var kun delvis sammenlignelig med den som blev registreret i felt 9. I begge felter kunne kulturlaget opdeles i to faser, hvoraf den øverste fortrinsvis indeholdt fund af eskimoisk oprindelse, mens den underste udelukkende repræsenterede norrøne aktiviteter. I bunden af øverste fase (lag 6) fandtes en stenlægning. Øverste del af nederste fase (lag 7) syntes omrodet.

Felt 11

Kulturlagets to faser var her knapt så tydelige som i felt 10, men kunne dog erkendes. Nederste del syntes ligeledes omrodet.

Der blev ikke i de to felter fundet spor af egentlige smedeaktiviteter, og de relative tykke trækulsholdige kulturlag formodes at repræsentere udrømning fra det norrøne værkstedsområde. Dog blev der nederst i kulturlaget fundet adskillige fragmenter af kobber i form af smeltedråber og afklip.

Felt 12

Feltet omfatter en flade på kun ca. 1 m² som fremkom ved afrensning af kystskrænten lige vest for det lille vandløb vest for ildstedet. Der blev ikke iagttaget anlægsrester, men et trækulsblandet kulturlag af 5-10 cm's tykkelse kunne erkendes. Feltet er ikke opmålt, men kun fotodokumenteret.

Felt 13

I et sidste forsøg på at afgrænse smedeaktiviteterne blev et felt på 1 x 2 m åbnet nord for felt 9.. Kulturlaget var her som i nabofeltet dækket af et ca. 80 cm tykt jordskredsmateriale bestående næsten udelukkende af store sten. Som i felt 10 syntes der i kulturlaget at kunne udskilles to faser. Øverste del virkede kompakt, nærmest som en trædeflade, mens den nederste var mere heterogen og havde karakter af udrømning. Der blev ikke erkendt anlægsspor.

Der blev således ikke fundet spor af faste anlæg i nogen af de åbnede udgravningsfelter, bortset fra ildstedet, som lokaliseredes i 2001 og en mulig vægrest i felt 9. Undersøgelserne viste dog at der i området er foregået mange forskellige aktiviteter, og at eskimoer har opholdt sig på stedet på et tidspunkt efter nordboernes forsvinden.

Morgentågen letter

Dagen startes med at Marit kontrollerer fikspunkterne

Supplerende rekognoscering i det omkringliggende terræn

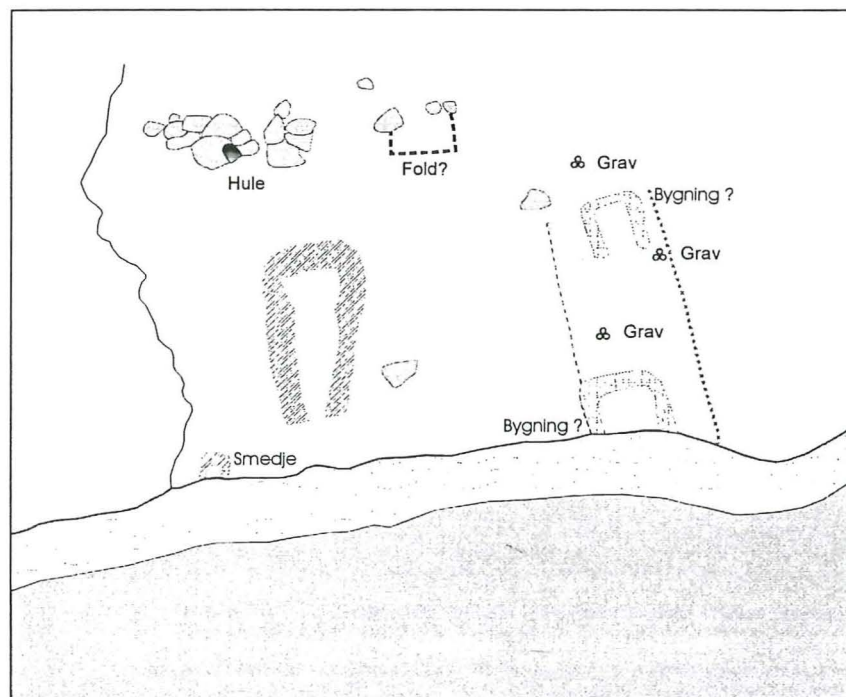
I et forsøg på at afgrænse aktivitetsområdet uden yderligere prøvegravning blev der foretaget en overfladerekognoscering i terrænet omkring de fundne strukturer, ligesom den eroderede strandvold blev undersøgt. En trækulsblandet muldhorisont, som formentlig korresponderer med de registrerede kulturlag, kunne følges i den delvis eksponerede strandvold mod øst over en strækning på ca. 60 m fra gravefeltet (x-værdi 175). På strækningen vest for felt 9 (smedjen) var brinken mod havet lav og ikke eksponeret. Der blev dog som nævnt påvist kulturlag i felt 12. Området vest herfor, som er meget lavt og fugtigt, har næppe været egnet til andet end græsning, eventuelt høslet. Udstrækningen af det område, hvor der i dag kan påvises kulturspor, er således mindst 2.000 m². Hvis man ser på bugtens kystprofil og bundforhold er det nok rimeligt at antage at et tilsvarende areal er borteeroderet af havet siden nordbotiden. Aktivitetsområdet kan altså have udgjort et areal på ca. 4.000 m².

Omkring 50 m øst de jordvolde som gav anledning til undersøgelsen, ses en tunge af nedskredet morænemateriale. Langs dennes østside registreredes en stenrække med et lineært forløb, nærmest NV-SØ, som navnlig er synlig fra havsiden. Dette tolkes som rester af et stengærde, muligvis en form for hjemmemarksgærde.

Som det ses af oversigtsskitsen, er der i terrænet adskillige anlægsspor som ikke umiddelbart kan dateres. Nogle knytter sig antagelig til handelspladsen Østprøven, andre er formentlig fra midten af 1900-tallet. I den beskrevne jordskredstunge ses to steder mulige bygningsrester. Profilet af den nederste kan aflæses i strandvolden i form af en lav sækning med et gulvlignende bundlag. Efter stratigrafien at dømme er denne norrøn.

En tilflugtshule opbygget mellem to store klippeblokke er opført af stedets seneste bruger, fåreholder Samuel Simonsen. Denne blev sidst benyttet af udgravningsholdet i 2001 under den voldsomme orkan, som er beskrevet i rapporten fra dette år.

Oversigt over
undersøgelsesområdet
med de nyfundne
strukturer indtegnet

Profilopmålinger

Flere forhold, som er beskrevet i det foregående, gjorde afrensning og opmåling af de afdækkede profiler vanskelig. Navnlig stenene i de massive fyldlag gav problemer, idet de flere steder umuliggjorde afrensning af de dybereliggende aflejringer. Men også den voldsomme vandgennemstrømning var flere steder årsag til at afrensninger måtte opgives.

Opmålingerne blev som hovedregel foretaget i måleforholdet 1:10. Betegnelsen for de enkelte lag er forskellig fra felt til felt. Hvor en sikker identifikation var mulig, er der gjort opmærksom på det i den detaljerede lagbeskrivelse, hvor der er indføjet referencer (bagerst i rapporten).

Generel beskrivelse af stratigrafien i de opmålte profiler

En meget forenklet beskrivelse af lagfølgen i de åbne felter kan formuleres således:

Under den recente tørv kunne der påvises naturlige aflejringer af varierende tykkelse bestående af nedskredet materiale fra den bagved liggende fjeldside. Dette jordskred synes at være sket i én episode eller i hvert fald over kort tid. Tidspunktet skønnes ud fra fund i de underliggende kulturlag at være sket omkring år 1700. Kun i felt 7 kunne denne episode ikke aflæses.

Disse aflejringer forsegler et kulturlag, som i den vestlige del af undersøgelsesområdet har en tykkelse på op til ca. 70 cm, mens det længst mod øst (i felt 7) kun er ca. 5 cm tykt. I den øverste del af kulturlaget sås flere steder makroskopiske plantedele, en tidligere overflade.

I felt 10 og 11 samt dele af felt 9 kunne der i kulturlaget udskilles to faser, hvoraf den øverste indeholdt eskimoiske og norrøne kulturspor, mens der i den nederste udelukkende fandtes norrønt materiale.

Visse steder i undersøgelsesområdet var den oprindelige vegetationsflade bevaret under kulturlagene, der ellers hvilede direkte på urørt undergrund.

Fund

Fundmaterialet fra feltsæsonen 2002 omfatter i alt 204 x-numre (se fundlisten, bilag I), men af disse er ca. 100 materialeprøver, hovedsageligt jernslagge, huggespån og trækul. Blandt de resterende er en del træstykker med bearbejdningsspor af forskellig art og fedtstensfragmenter hvoraf nogle kan identificeres som brudstykker af kokekar, lamper og smeltedigler. Fund der kan karakteriseres som egentlige genstande, redskaber eller dele deraf omfatter kun 24 x-numre.

De vigtigste fund- og materialegrupper vil blive nærmere omtalt i det følgende.

Skønt fundmaterialet efter en umiddelbart vurdering kan forekomme sparsomt, udgør indsamlingerne dog et omfattende og varieret potentiale for videre analyser og laboratorieundersøgelser. Da der desværre ikke har kunnet afsættes ressourcer til dette arbejde i forlængelse af feltundersøgelserne, må materialet henligge til bedre tider.

Fund opdelt i materialegrupper

Fedtsten

I udgravningsfelterne omkring smedeaktiviteterne, navnlig i felt 9 og 10, blev der fundet mange fedtstensfragmenter. Størstedelen af de i alt 27 registreringer omfatter afhuggede stumper som ikke kan identificeres, men 9 af dem stammer fra kar, digler eller gryder.

x 67, felt 10

Fire skår hvoraf et er bund og side af et lille lavt kar eller måske en smeltedigel hvis diameter anslås at have været ca. 65 mm og højden 28 mm. Stykket er tydeligt varmpåvirket.

x 73, felt 9

Tre skår af henholdsvis side og bund af et kogekar. Sideskåret, som er sekundært bearbejdet, er noget tykkere end de to bundskår. Der er madskorpe på dem alle. Formentlig af eskimoisk oprindelse.

x 75, felt 9

Bundskår med del af lodret side. Varmepåvirket. Muligvis del af en smeltedigel.

x 83, felt 6

Forarbejdet stykke af form som en eskimoisk miniature lampe, dog uden nedhulning. L 55 mm, B 28 mm. T 17 mm.

x 126, felt 9

Hjørne af firkantet plade hvis tykkelse er 30 mm. Kraftigt varmpåvirket på den ene side. Antagelig del af varmeplade eller "avlesten"

x 129, felt 9

Et skår som repræsenterer bund og side af firkantet lavt kar eller smeltedigel hvis højde har været ca. 35 mm. Materialer er kraftigt varmpåvirket på begge sider og der ses jernholdigt materiale aflejret i overfladens ujævnheder.

x 178, felt 9

To skår, hvoraf det ene er fra en 29 mm tyk plade, muligvis samme som x 126. Det andet er stærkt varmpåvirket og stammer muligvis fra en digel (samme tykkelse som x 129).

x 186, felt 9

Randskår fra et lavt kar eller lampe. I randens overkant ses en omløbende rille. Formentlig norrønt.

x 197, felt 9

Randskår med udadkravet kant med underskæring. Fra et lille kar eller beholder. Utvivlsomt af norrøn oprindelse.

Flint

I alt 11 registreringer omfatter flint eller flintlignende materiale. En del af disse har kantretouche eller slagmærker og tolkes derfor som ildslagningssten. Omkring halvdelen kan udmærket være af lokal oprindelse mens resten menes at være importeret fra Skandinavien.

Brændt ler

Dette materiale er yderst sjældent i grønlandsk sammenhæng, og der er næppe tvivl om at de to fund er norrøne.

x 136, felt 9

Rand af lille beholder, formentlig en smeltedigel. Materialet er lyst, gråhvidt og kraftigt varmepåvirket med blæredannelse. Der er nærmest tale om forslagning.

x 191, felt 9

Kant af uregelmæssig form, formentlig en plade med hul. Materialet er lyst gråligt på den ene side og rødligt på den anden. Stykket har været udsat for så meget varme, at skærven visse steder er sortbrændt og porøs /blæret. Tykkelsen er ca. 14 mm. Muligvis fragment af en "avlesten".

Glas

Alle de fundne glasgenstande stammer fra relativt højtliggende pålejrer som overlejrer de urørte norrøne kulturlag. Samme kontekst gælder for den glasperle, som blev fundet i 2001 i afrensningen nedenfor felt 9.

x 41, felt 9

Rørperle med hvid opaque kerne og omløbende tynde spiraler af blå og et enkelt brunt bånd. Diameter 5 mm. Typen er kendt som handelsvare fra perioden ca. 1675-1750.

x 43, felt 10

Sort snoet perle. Udvendig diameter 10 mm, huldiameter 2 mm. Almindelig handelsvare fra perioden ca. 1650-1725.

x 150, felt 11

Lille "koralperle" af ultramarin halvgennemsigtigt materiale med mikroskopiske blærer. Fladtrykt ved polerne. Diameter 3 mm. Almindelig handelsvare fra ca. 1650-1900. Det blærede materiale og formen peger dog mod begyndelsen af perioden.

Jern

Størstedelen af de fundne jernfragmenter er for korroderede til at de lader sig identificere. En halv snes stykker er formentlig dele af søm eller nagler. Tre registreringer fortjener dog nærmere beskrivelse.

x 1, felt 9

Lille nagle med firkantet hoved eller skive. Formentlig klinknagle.

x 103, felt 9

Del af knivblad hvoraf en stump af anglen og den inderste del af bladet er bevaret. Fragmentet måler 55 mm i længden, bladet har haft en bredde på ca. 20 mm.

x 104, felt 9

Dråbeformet, jernskive i hvis spidse ende en "torn" af kobber er fastgjort. Skiven har på den ene side en lav kant, på den anden side fire fastloddede kobberstykker. Den har desuden fire gennemboringer. Muligvis et rembeslag eller spænde. Næppe af norrøn oprindelse.

Fundregistrering

Dagens høst gøres op og registreres af Cille.

Tin

x 37, felt 11

Pendel eller hængesmykke lavet af lab fra en ske. Skeens lab har været dråbeformet og ret flad.. På bagsiden ses antydning af ”rottehale”. Skaftstumpen er forsynet med en timeglasformet gennemboring. Hængesmykket har en længde på 46 mm og en bredde på 35 mm. Skeen kan typedateres til slutningen af 1600-tallet.

Træ

Foruden de mange huggespåner og bearbejdede emner af træ, som er beskrevet i fundgruppen ”materialeprøver”, blev der fundet følgende 3 stykker.

x 68, felt 10

Forarbejdet træstykke med ovalt tværsnit i hvis ene side der ses fire skålformede nedboringer med forkullede kanter. Formentlig er der tale om et kasseret skaft eller lignende som har fundet sekundær anvendelse til ildboring. Givetvis af eskimoisk oprindelse. L 245 mm, B 38 mm, T 24 mm.

x 169, felt 13

Stykket har ovalt tværsnit og spidser en anelse til mod den ene ende som er stærkt forkullet. Formentlig en vægetrimmer (eskimoisk oprindelse). L 160 mm, B 22 mm. T 13 mm.

x 171, felt 13

Kølleformet stykke med rundt tværsnit hvis tykke ende er afrundet og stærkt forkullet. Midtpå er genstanden en smule tyndere, bagerste ende er knækket. Formentlig et ildbor (eskimoisk oprindelse).

Hvæssesten eller bryner

Alle registreringer i denne fundgruppe er af Igaliku sandsten, dog blev der fundet enkelte basaltstykker med slibemærker. Disse er ikke medtaget i nedenstående beskrivelse.

x 52, felt 9

Brudstykke af kant og flade af lille hvæssesten. Længde 10 mm.

x 128, felt 9

Brudstykke af hvæssten med slibespor på en flade. Længde 31 mm.

x 172, felt 6

Brudstykke af hvæssesten med slibespor på to flader. Længde 36 mm.

x 181, felt 9

Brudstykke af nålebryne. Der ses slibespor på alle fire flader, på den ene desuden flere riller til slibning af nåle eller fiskekroge. L 59 mm, B 20 mm, T 7 mm.

x 195, felt 9

Brudstykke af tyk hvæssesten med slibeflade på to sider. L 35 mm, T 17 mm.

Materialeprøver

Jernslagge

I alt 24 x-numre omfatter jernslagge, og det indsamlede materiale udgør en vægtmængde på ca. 3080 g. Hertil kommer en tilsvarende portion fra undersøgelserne i 2001. Slaggeerne er meget forskellige hvad art, udseende og sammensætning angår.

Materialet kan opdeles i fire grupper

1. Jernoxidholdige slagge der enten er massive eller har små luftblærer. Farven varierer fra gulbrun til mørk rødbrun. Der er både magnetisk og umagnetisk materiale. Som hovedregel er det de mest massive som er magnetiske. Formentlig repræsenterer disse slagge de egentlige smedeslagge.
2. Silikatholdige slagge med mange luftblærer. Overfladen har ofte glasfase farven varierer fra grå til grågrøn. Materialet er som hovedregel umagnetisk, men der er fundet enkelte stykker med magnetiske partier. Silikatet kan være tilslag der har tjent som flusmiddel eller det kan være dannet i siderne af en ovn eller esse.
3. Lette grålige silikatslagge med store luftblærer og dråbestruktur på overfladen. Formentlig flusmiddel som er størknet i trækulsholdige omgivelser.
4. Forslaggede sten af forskellig art. Materialet må betragtes som urenheder eller der kan være tale om sider og bund af esse eller ovn.

Af enkeltstykker som har et specielt særpræg kan nævnes:

x 16, felt 9

Slaggen har et vinkelret indhak der kunne tyde på at den er størknet omkring en tang eller lignende.

x 88, felt 9

Af indsamlingen har to flade massive stykker en plan flade som kunne tyde på at de er størknet mod bunden af en esse.

x 124, felt 9

Et par af de rødlige jernoxidslagge har dråbestruktur. Det kan være tabt i essen under smedning.

x 125, felt 9

Enkelte af prøvens jernoxidslagge har plane sider og synes størknet mod fsat overflade.

x 134, felt 9

En rødbrun jernoxidslagge på 1 cm's tykkelse er meget sammensintret og antagelig dannet mod en fast overflade.

x 137, felt 9

Silikatslagge med grønlig glasfase dannet på sten. Muligvis indvendig overflade af ovn eller esse.

Det vil være af overordentlig stor interesse at få konstateret, om disse slagge er fremkommet i forbindelse med forsøg på udvinding af jern fra lokal malm (myremalm el. lign.), eller om de blot stammer fra omsmedning og oparbejdning af genbrugsjern fra Skandinavien.

Der er foretaget massefyldeberegninger af de enkelte prøver, ligesom de er grovsorteret ud fra deres indhold af magnetisk jern. Derimod har der desværre endnu ikke været mulighed for at få materialet underkastet en laboratorieanalyse.

Træspåner og forarbejdet træ

Størstedelen af materialet i denne gruppe hidrører fra nåletræ, altså drivtømmer. For spånernes vedkommende er de fleste egentlige huggespåner frembragt med almindelig økse - tværøkse med hulæg synes også at have været anvendt. Andre er formentlig snittespåner frembragt med kniv. Træstykker med forskellig grader af forarbejdning som ikke har kunnet henføres til nogen bestemt genstandsgruppe findes i 18 indsamlinger. Nogle er stokke eller pinde med fin overfladefinish, andre blot afhuggede stykker af grene eller større råemner. Der ses bearbejdningsspor af forskellige redskaber, dog ikke - efter de foreløbige undersøgelser - af sav.

Trækul

En del af det trækul som blev fundet er registreret og hjembragt, først og fremmest med datering for øje. Skønt en del af materialet er brændt drivtræ, skønnes der ved en overfladisk gennemgang at være lokalt træ i næsten alle prøverne.

To prøver, som forventes at kunne fastslå tidspunktet for smedeaktiviteterne og for den senere eskimoiske bosættelse på stedet, er udtaget. Det drejer sig om henholdsvis x 63 og x 50, begge udtaget i felt 10 få meter fra ildsted og slaggebunker. Resultatet af disse dateringer forventes at foreligge medio juni 2003.

Andre materialeprøver

Af andet indsamlet materiale kan nævnes prøver af plantedele, tolket som brikse- eller kamikgræs. Desuden fra felt 10 to prøver af næsten rent organisk materiale, formodentlig fækaliester. En lignende prøve, dog af mere tørveagtig karakter blev indsamlet fra bundlaget i felt 9. I denne findes mikroskopiske insektdele.

Der blev kun fundet få knogler der alle var stærkt fragmenterede og brændte. x 135 fra felt 9 er formentlig fra en fugl. Endelig blev der indsamlet prøver af hinder fra ydersiden af blåmuslingers skaller i felterne 9, 10 og 11.

Sammenfatning af undersøgelsens resultater

Hvis resultaterne af undersøgelserne skal gøres op, må det umiddelbart forekomme negativt og skuffende at de strukturer, som var tolket som et skibsnaut, viste sig at være naturlige aflejringer. Udgravningerne har dog vist, at der under det nedskredne morænemateriale gemmer sig mange kulturspor, og at der i området er foregået mange forskellige aktiviteter.

Af faste anlæg blev der fundet et ildsted - formentlig essen i en smedje. Store mængder jernslagge antyder at man her har forsøgt jernudvinding af lokal malm ligesom der har været smeltet kobber eller bronze. Der kunne ikke påvises egentlige bygningsrester i forbindelse med ildstedet, men et fyldskifte og et niveauspring umiddelbart nord for udgør antagelig grænsen for denne aktivitet. Et lignende fyldskifte blev dokumenteret i felt 6 under den ene af de jordvolde, der oprindeligt var tolket som langvæggen i et naust. Her kunne påvises den østlige afgrænsning af en gulvlignende flade, som blev fundet i alle felterne mellem de to volde.

På grundlag af såvel stratigrafien som fundmaterialet kan det fastslås, at der er tale om to episoder, hvoraf den tidligste er norrøn og den yngste eskimoisk. Indtil C^{14} dateringer foreligger, kan det blot siges, at eskimoer opholdt sig på- eller besøgte stedet indtil ca. 1700. Omkring dette tidspunktet formodes det beskrevne jordskred at have fundet sted. Den omstændighed, at dele af de norrøne kulturlag er omrodede, tyder på, at stedet har tiltrukket eskimoerne i jagten på efterladte brugsgenstande og råstoffer, først og fremmest jern.

Arten af de fundne norrøne aktivitetsspor tyder på, at det undersøgte område har tjent som gårdens ladeplads. Selvom der ikke foreligger entydige beviser herfor er det sandsynligt, at de mange fundne huggespånere stammer fra tilvirkning eller reparation af både. Fund af flere jernnagler hvoraf en kan identificeres som en klinknagle peger i samme retning.

Hvis denne antagelse holder stik, er det - på baggrund af gårdens størrelse og betydning - overvejende sandsynligt at der på ladepladsen har ligget et naust. Et betydeligt landområde foran det undersøgte må formodes at være borte-roderet siden nordboerne forlod stedet, og måske er et sådant anlæg nu forsvundet.

Skønt det hjembragte fundmateriale kun omfatter få identificerbare brugsgenstande, udgør det dog et værdifuldt potentiale for yderligere analyser og undersøgelser. Måske vil analyser af de store mængder jernslagge kunne afgøre, om der i Grønland har været forsøgt jernudvinding af lokal malm.

Hvor ligger Sandhavn?

De sidste to års undersøgelser giver anledning til på ny at rejse spørgsmålet om, hvor nordboernes "Sandhavn" lå. Undersøgelserne i 2001 af ruinområdet ved Maakkarneq, der hidtil har været anset for stedet, gav intet entydigt svar (SILA's rapportserie nr. 3). Identifikationen bygger primært på Ove Baks to topografiske iagttagelser fra 1967: tilstedeværelsen af en sandstrand og gode landingsforhold. Det er vanskeligt at afgøre hvordan landskabet så ud for 500 år siden, men udgravningerne ved Ikigaat har lært os, at store forandringer kan ske ganske pludseligt. Undersøgelser andre steder i Sydgrønland tyder desuden på, at jord- og sandflugt kan være forårsaget af nordboernes overudnyttelse af den stabiliserende vegetationsflade. Sandet som danner den hvide strand i nordenden af Maakkarneq er netop vindaflejret.

Hvad landingsforholdene angår har erfaringerne fra de seneste år vist, at stedet tværtimod er yderst problematisk, hvis fartøjerne ikke har været trukket på land. Dels samler der sig i bugten store mængder is, et forhold som i år 2000 førte til forliset af familien Raahauges motorbåd. Dels er bugten ganske ubeskyttet i tilfælde af de kraftige føhnvinde, der næsten hver sommer rammer området, idet det øst for liggende dalstrøg fungerer som en vindtunnel.

Endnu et forhold, som har været fremhævet i forbindelse med identifikationen, er tolkningen af et par små bygninger, især et lille tørstenshus nær kysten beliggende et stykke nord for gåden. Den formodes at have tjent som pakhus, og rigtigt er det, at der er gode anløbsforhold ved klippen nedenfor bygningen; men dens ringe størrelse taler imod teorien. Der kendes stenbygninger af samme konstruktion og med lignende beliggenhed flere steder i Østerbygden, f.eks. ved Umiusat i Tunulliarlik fjorden (Ø32).

Det kan forekomme mærkeligt at en havn eller ladeplads af så stor betydning, skulle ligge i så stor afstand fra stormandens gård. Det er desuden påfaldende at det nævnte pakhus er beliggende langt fra gårdens øvrige bygninger, så langt at det ikke kan ses fra boligen. Endelig ville man forvente, at der i umiddelbar nærhed af en havn som den måtte være indkvarteringsfaciliteter af en vis størrelse, hvilket der ikke blev fundet spor af.

I den eneste kendte skriftlige kilde, som omtaler "Sandhavn" (Ivar Baardsøns "Beskrivelse af Grønland"), står: *"... Mellem de to fjelde, som hedder Hvarf og Hvidesærk, ligger et næs, som hedder Herjolfsnæs, og derved ligger en havn, som hedder Sand, fælles for nordmænd og købmænd."*

Skal dette udsagn tages for pålydende, må havnen søges tæt ved næsset, altså Ikigaat. Hvis området, som har været genstand for de seneste to års undersøgelser, virkelig er en ladeplads, er det derfor en nærliggende tanke, at denne er identisk med "Sand". At der i dag ikke er synlige spor af de anlæg som har knyttet sig til en sådan havn, har udgravningerne givet en overbevisende forklaring på.

Henvisninger og kilder

Publikationer

- Bak, Ove 1981: *Nanortalik, Kap Farvel-landet*. Nordiske Landes Bogforlag
- Berglund, Joel 1988: *Ikigaat, kirken ved havet*. Qaqortoq kommunes forlag
- Buchwald, V. F. 2001: *Ancient Iron and Slag in Greenland*. Man & Society 26.
 - 1998: *Myremalm*. Geologisk Tidsskrift 1, p. 1-26. København.
- Holm, G. F. 1894: *Beskrivelse af ruiner i Julianehåbs distrikt...* MOG 6 (3).
- Lorenzen, J. 1882: *Kemisk undersøgelse af det metalliske jern fra Grønland*. MOG 4. København.
- Nielsen, N. 1930: *Evidence of the extraction of iron in Greenland by the Norsemen*. MOG 76 (4).
 - 1934: *Samples of slag from Brattahlid*. MOG 88 (1). København.
 - 1936: *Evidence of iron extraction at Sandnes in Greenland's West Settlement*. MOG 88 (4). København.
- Nørlund, P. 1924: *Buried Norsemen at Herjolfsnes*. MOG 67, (1). København.
- 1930: *Norse Ruins at Gardar*. MOG 76 (1), p. 111. København.
- Roussell, Aa 1936: *Sandnes and the Neighbouring Farms*. MOG 88 (2), p. 54-56. København.
 - 1941: *Farms and Churches in the Medieval Norse Settlements of Greenland*. MOG 89,1. København.

Rapporter

- Kapel, Hans 2001:
 Skib, naust og maritime aktiviteter i det norrøne Grønland. Rapport om prøveundersøgelser af et formodet skibснаust og en smedje ved Ikigaat/Herjolfsnæs sommeren 2001
 SILA's rapportserie nr. 2
- Christiansen, Dorte Veien 2002
 Handel og kommunikation i Nordatlanten
 Rapport om prøveundersøgelser på den formodede atlanthavn, Sandhavn ved Maakkarneq
 SILA's rapportserie nr. 3
- Gulløv, H.C. 2000:
Arkæologiske undersøgelser i Sydgrønland sommeren 2000. Arbejdsrapport, NM-ES Journ. 33-375.

Upubliceret arkivmateriale m.v.

- Diverse indberetninger og rapporter i mappen Ø 111, Nationalmuseet, afd. For middelalder.
 Personlig kommunikation med Ove Bak, Ranum.

Anton

Interessen for sommerens undersøgelser var stor blandt de lokale. F.eks. havde vi et åbent hus arrangement for vore naboer i Frederiksdal den 17. august med stor tilslutning. En lidt mere speciel gæst var Anton – en hvidhvalunge – som først holdt et vågent øje med sydholdets udgravning ved Kuummiut. Da udgravningen dér var slut og holdet flyttede til Ikigaat, fulgte Anton med. I nogle dage fulgte han aktiviteterne på land med stor interesse og forsøgte at påkalde sig vores opmærksomhed ved bl.a. at slå kolbøtter og stå på hovedet. Den verbale kommunikation foregik gennem en vandslange, og vi gjorde ham lejlighedsvis selskab iført vore overlevelsesdragter. Da vi en dag sejlede til Frederiksdal for at vaske tøj, fulgte Anton med, holdt nøje øje med os da vi gik langs stranden til servicehuset. I det samme lød råbet: ”qilalugaq!” [Der er hvidhval!]. Fem minutter senere lå Anton død på klippen nedenfor butikken.

Morale: Man skal vælge sine venner med omhu!

Dokumentationsmateriale

- ✦ **Lagbeskrivelse**
- ✦ Profilopmålinger
- ✦ Planopmålinger
- ✦ Billedplancher

Lagbeskrivelse - profilopmålinger

Felt 1 og felt 2, begge sydside (opmålt i 2001)

Lag nr. 1	Felt 1 og 2
Grundmasse:	Tørv.
Farve:	Sortbrun
Sammensætning, indhold:	Indeholder noget udvasket sand
Beskrivelse:	Der ses visse steder jernudfældninger.
Tolkning:	Recent tørv.
Lag nr. 1a	Felt 2
Grundmasse:	Tørv og grus.
Farve:	Okkerfarvet.
Sammensætning, indhold:	Heterogent. Består overvejende af groft grus, heri klumper af tørv.
Beskrivelse:	Virker omlejt.
Tolkning:	Formentlig nedskredet overflademateriale der er undermineret som følge af vandgennemstrømning i de underliggende lag.
Lag nr. 2	Felt 1
Grundmasse:	Finkornet sand.
Farve:	Gulbrunt m. blålige linser.
Sammensætning, indhold:	Heterogent, men struktureret efter kornstørrelse.
Beskrivelse:	I grundmassen optræder linser af finkornet blåligt silt.
Tolkning:	Formentlig vandaflejret eller "flydelag".
Lag nr. 3	Felt 1 og 2
Grundmasse:	Grus af vekslende kornstørrelse.
Farve:	Gulbrunt med grønne partier.
Sammensætning, indhold:	Heterogent med stort indhold af større og mindre sten. Indeholder koncentrationer af okker.
Beskrivelse:	Spættet med gulbrune og grønne partier. I den nederste del af laget er det mere homogent og består af vandførende silt.
Tolkning:	Flydelag.
Lag nr. 3a	Felt 2
Grundmasse:	Sand og silt.
Farve:	Grøngrå
Sammensætning, indhold:	Forholdsvis homogent, består overvejende af grønlig silt.
Beskrivelse:	Svarer til den nederste del af lag 3.
Tolkning:	Vandaflejret.
Lag nr. 4	Felt 1 og 2
Grundmasse:	Tørv.

Farve: Mørkbrunt.
 Sammensætning, indhold: Indeholder makroskopiske plantedele, desuden kulturspor i form af huggespåner og andet bearbejdet træ. Desuden stykke af en bryne.
 Beskrivelse: Virker noget komprimeret/ sammentrædt.
 Tolkning: Aktivitetsflade, tidligere overflade.

Lag nr. 5

Grundmasse: Sandet tørv.
 Farve: Brungråt.
 Sammensætning, indhold: Grundmassen synes udvasket. Indeholder trækulspartikler.
 Beskrivelse: Kulturlag eller overflade som har dannet underlag for aktivitetslaget 4.
 Tolkning: Tidligere overflade.

Lag nr. 6**Felt 1**

Grundmasse: Sand med stort humusindhold.
 Farve: Mørkgråt.
 Sammensætning, indhold: Laget er nogenlunde homogent, men indeholder fine trækulspartikler.
 Beskrivelse: Som lag 5, men med større kornstørrelse.
 Tolkning: Formentlig tidligere overflade.

Lag nr. 7**Felt 1 og 2**

Grundmasse: Grus og sand.
 Farve: Lysbrunt.
 Sammensætning, indhold: Meget heterogent indeholdende ral og større sten. Ingen kulturlevn.
 Beskrivelse: Uden struktur.
 Tolkning: Flydelag eller nedskredet materiale.

Lag nr. 8**Felt 1**

Grundmasse: Grus.
 Farve: Mørkbrun.
 Sammensætning, indhold: Homogent, uden kulturlevn.
 Beskrivelse:
 Tolkning: Virker som fyld- eller planeringslag.

Lag nr. 9**Felt 1**

Grundmasse: Tørv.
 Farve: Brunsort.
 Sammensætning, indhold: Homogent, ingen kulturlevn.
 Beskrivelse: Fedtet, helt omdannede plantedele. Grænsen nedefter til lag 10 er akut.
 Tolkning: Gammel væksthorisont.

Lag nr. 10**Felt 1**

Grundmasse: Tørv.
 Farve: Sortbrun-brunsort.
 Sammensætning, indhold: Tendens til lagvis strukturering. Indeholder ingen kulturlevn.
 Beskrivelse: Ren gytjeagtig tørv.
 Tolkning: Gammel væksthorisont.

Lag nr. 11	Felt 1
Grundmasse:	Grus.
Farve:	Brungråt.
Sammensætning, indhold:	Homogent, dog ses enkelte mindre sten i laget..
Beskrivelse:	Grundmassen er grovkornet og "skarpt"
Tolkning:	Laget udgør sammen med lag 10 den urørte undergrund.

Felt 3, sydside

Lag nr. 1	
Grundmasse:	Tørv
Farve:	Mørk brun
Sammensætning, indhold:	Homogent med relativt stort indhold af fint grus.
Beskrivelse:	Laget er en smule lysere nedefter, men der optræder jernudfældninger
Tolkning:	Recent overflade.

Lag nr. 2	
Grundmasse:	Fortrinsvis silt og grus. Generelt finkornet materiale.
Farve:	Grøngråt med linier af okkergule udfældninger.
Sammensætning, indhold:	Meget heterogent idet der forekommer lommer og linser af groft grus og små sten i den finkornede grundmasse.
Beskrivelse:	Grænsen til lag 1 er akut, mens der er en diffus overgang til det underliggende mere grusede lag.
Tolkning:	Strukturen tyder på at der er tale om der er tale om flydejord eller resultatet af et jordskred. Silten tyder på en stor vandgennemstrømning.

Lag nr. 3	
Grundmasse:	Grovkornet, gruset lag med jernudfældning.
Farve:	Brungråt med okkergule partier.
Sammensætning, indhold:	Heterogent materiale indeholdende småsten og linser af humøst materiale.
Beskrivelse:	Akut grænse til det underliggende lag 4.
Tolkning:	Som lag 2, men der synes ikke i samme grad at have været kraftig vandgennemstrømning.

Lag nr. 4	
Grundmasse:	Finkornet leragtig silt.
Farve:	Grøngråt med mørkere vandrette striber.
Sammensætning, indhold:	Nogenlunde homogent, dog med lagdeling.
Beskrivelse:	Grundmassen er vandret struktureret, hvor adskillelsen består af fine striber af mørkt humøst materiale.
Tolkning:	Laget synes vandaflejret. Udfældningen er formentlig sket etapevis eller pulserende. Det kunne ikke afgøres om humuslagene er resteraf vegetation eller udfældede plantedele.

Lag nr. 5

Grundmasse: Tørv, øverst med lyse sandudfældninger.
 Farve: Mørkbrunt.
 Sammensætning, indhold: Homogent.
 Beskrivelse: Laget indeholder makroskopiske planterester. Afgrænsning til det overliggende lag 4 er akut mens adskillelsen nedefter er diffus.
 Tolkning: Tidligere overflade. De lysere sandaflejringer i lagets øverste del kan være resultat af store nedbørsmængder.

Lag nr. 6

Grundmasse: Sandet tørv.
 Farve: Sortbrun.
 Sammensætning, indhold: Nogenlunde homogen aflejring indeholdende kulturspor og trækulspartikler jævnt fordelt i lagets tykkelse.
 Beskrivelse: Der kunne ikke konstateres nogen synlig strukturering i laget.
 Tolkning: Kulturlag, muligvis tidligere aktivitetsflade.

Lag nr. 7

Grundmasse: Fyld af grus.
 Farve: Gråbrunt
 Sammensætning, indhold: I laget ses mørkere linser af humusholdigt tørvemateriale, der antageligt stammer fra en tidligere overflade.
 Beskrivelse: Grænser opad og nedad er ikke særlig skarpe, nærmest diffuse.
 Tolkning: Muligvis planeringslag som har dannet underlag for aktivitetslaget nr.6

Lag nr. 8

Grundmasse: Tørvelinse af samme farve og indhold som lag 6
 Farve: Sortbrun
 Sammensætning, indhold: Nogenlunde homogen aflejring indeholdende trækulspartikler jævnt fordelt i lagets tykkelse
 Beskrivelse: Der kunne ikke konstateres nogen synlig strukturering i laget.
 Tolkning: Muligvis nedtrådt kant i nedgravning.

Lag nr. 9

Grundmasse: Humusblandet silt.
 Farve: Gråbrunt.
 Sammensætning, indhold: Meget finkornet lag som antagelig er vandaflejret, sterilt.
 Beskrivelse: Ensartet kornstørrelse uden synlig strukturering.
 Tolkning: Synes at være vandaflejret. Bundlag i nedgravning?

Lag nr. 10

Grundmasse: Grusblandet silt.
 Farve: Grågult.
 Sammensætning, indhold: Heterogent med indhold af større og mindre sten. Sterilt.
 Beskrivelse: Uden strukturering.
 Tolkning: Urørt undergrund.

Felt 4, nordside**Lag nr. 1**

Grundmasse: Sandblandet tørv.
 Farve: Mørkbrun.
 Sammensætning, indhold: Homogen, men gennemvævet af rodilt.
 Beskrivelse: Lidt udvasket mod bunden
 Tolkning: Recent overflade.

Lag nr. 2

Grundmasse: Grusblandet silt.
 Farve: Brunmeleret.
 Sammensætning, indhold: Nogenlunde ensartet struktur, dog med nedsivning fra det overliggende humuslag.
 Beskrivelse: Afgrænses akut til underliggende lag 3.
 Tolkning: Nedskred som følge af usædvanlige nedbørsmængder.

Lag nr. 3

Grundmasse: Gruset silt
 Farve: Gulbrunt, spættet.
 Sammensætning, indhold: Meget heterogent indeholdende sten og klatter af humus (tørv).
 Beskrivelse: Akutte grænser såvel opad som nedad.
 Tolkning: Vandaflejret eller flydelag.

Lag nr. 4

Grundmasse: Finkornet silt
 Farve: Grøngråt.
 Sammensætning, indhold: Lagvis struktureret med tynde striber af humus (makroskopiske plantedele).
 Beskrivelse: Den lagvise strukturering tyder på at laget er vandaflejret.
 Tolkning: Udskylning ovenfra som følge af store nedbørsmængder.

Lag nr. 5

Grundmasse: Tørvefyld.
 Farve: Gråbrunt til sortbrunt.
 Sammensætning, indhold: Heterogen, humøs fyld i hvis øverste 2-4 cm består af synlige plantedele. Laget indeholder en del sten.
 Beskrivelse: Laget indeholder en del tørveklatter og linser og virker omlejret.
 Tolkning: Der er muligvis tale om fyld i en flad nedgravning. Øverste sekvens markerer en tidligere overflade.

Lag nr. 6

Grundmasse: Sandlag afløst af tynde humusholdige horisonter. Laget består af en række sekvenser som vanskeligt lader sig beskrive enkeltvis.
 Farve: Skiftende mellem brunt, gulbrunt og sortbrunt.
 Sammensætning, indhold: Tydelig lagvis strukturering hvor sterile sandlag afløses af tynde humusholdige udskylningslag. Indeholder enkelte trækulspartikler.

Beskrivelse: **6a** Sortbrunt, tørveholdigt sand, noget grovkornet. **6b** Udvasket gulbrunt sand. **6c** Mørkt groft sand med stort humusindhold. Lagene er gennemskåret. Og lag 5 er dermed muligvis fyldt i en flad nedgravning. Tolkning: Lagsekvensen 6a-6c er kraftigt udvasket. Der kan være tale om en tidligere overflade – muligvis nordboernes "landnamslag".

Lag nr. 7

Grundmasse: Silt af vekslende kornstørrelse.
 Farve: Grågrønt til brungråt.
 Sammensætning, indhold: Meget heterogent lag hvis struktur afspejler en udpræget grad af dynamik. Lagets sammensætning spænder fra finkornet silt til sten af betragtelig størrelse.
 Beskrivelse: Materialet af aflejret som resultat af en kombination af rindende vand og jordflydning. Der ses nedskredne tørvekanter og forseglede lommer af udvasket sand.
 Tolkning: Pålejringen må være sket over en kort periode som følge af en ekstraordinær stor nedbørsmængde.

Lag nr. 8

Grundmasse: Grovkornet silt.
 Farve: Brungult.
 Sammensætning, indhold: Antydning af lagvis strukturering.
 Beskrivelse: Isoleret lomme af materiale som er delvis borteroderet.
 Tolkning: Skal ses som en episode i dannelsen af lag 6.

Lag nr. 9

Grundmasse: Forvitret grus og sten.
 Farve: Brungråt.
 Sammensætning, indhold: Heterogent materiale, steril.
 Beskrivelse: Gruset morænemateriale med sten af forskellig størrelse.
 Tolkning: Urørt undergrund.

Felt 5, nordside**Lag nr. 1**

Grundmasse: Sandet tørv.
 Farve: Gråbrunt.
 Sammensætning, indhold: Homogent lag, dog med enkelte sten.
 Beskrivelse: Laget er gennemvævet af rodilt, noget udvasket – lysere – i bunden.
 Tolkning: Recent overfladetørv.

Lag nr. 2

Grundmasse: Silt
 Farve: Brunmeleret til grågrønt.
 Sammensætning, indhold: Homogent, sterilt.
 Beskrivelse: Øverst er laget brunfarvet som følge af nedsivning fra lag 1.
 Tolkning: Nedskredet eller udskyllet erosionsmateriale.

Lag nr. 3

Grundmasse: Tørv med tiltagende kornstørrelse nedefter..
 Farve: Gråbrunt.
 Sammensætning, indhold: Øverst ses visse steder rodfilt. Nederst i dette laget fandtes under fladeafdækningen huggespånér (i felt 110/121).
 Beskrivelse: Heterogent lag indeholdende småsten og linser af rent tørvemateriale.
 Lag **3a**, en markant mørkere tørvelinse med indhold af trækulspartikler.
 Tolkning: Der synes at være tale om planteforseglet kulturlag, hvor det ikke i profilet var muligt at adskille de enkelte sekvenser (overflade, fyld, aktivitetsflade m.v.). Lag **3a** er muligvis nordboernes "landnamslag".

Lag nr. 4

Grundmasse: Grus og sten.
 Farve: Gråbrunt til gulgråt.
 Sammensætning, indhold: Heterogent morænemateriale indeholdende sten af forskellig størrelse.
 Beskrivelse: Der ses ingen strukturering. Hele laget synes pålejret i én episode.
 Tolkning: Materialet synes aflejret som følge af jordskred.

Lag nr. 5

Grundmasse: Silt og grus.
 Farve: Varierende mellem grågrønt og brungult.
 Sammensætning, indhold: Meget heterogent indeholdende materiale af meget varierende kornstørrelse og mindre sten.
 Beskrivelse: Laget synes "modelleret" og æltet som følge af en nedskridningseffekt.
 Tolkning: Formodentlig et jordskred forårsaget af usædvanlige nedbørsmængder

Lag nr. 6

Grundmasse: Grus og sten.
 Farve: Grågult til gulgråt.
 Sammensætning, indhold: Meget heterogent, men sterilt.
 Beskrivelse: Gruset morænemateriale med sten af forskellig størrelse.
 Tolkning: Urørt undergrund.

Felt 6, nordside**Lag nr. 1**

Grundmasse: Tørv, grus.
 Farve: Brungråt.
 Sammensætning, indhold: Heterogent. Øverste del gennemvævet af rodfilt og indeholdende enkelte sten, især på strækningen X106 – X108.
 Beskrivelse: Afgrænsning til det recente tørvelag er meget diffus. Det samme gælder afgrænsningen til det underliggende **lag 7** (felterne X 106 – X 109).
 Tolkning: Der er i princippet tale om 2 lag: den recente overflade som har en tykkelse på 5-10 cm, og et underliggende gruslag, som må være skredet ned fra fjeldsiden ovenfor. Jævnfør **lag 7**.

Lag nr. 2

Grundmasse:	Silt med grusede partier.
Farve:	Grågrønt.
Sammensætning, indhold:	Laget er partielt homogent, men der forekommer mindre sten og humusholdige partier.
Beskrivelse:	Visse steder ses en lagvis strukturering, andre steder synes materialet omlejret.
Tolkning:	Strukturen tyder på at pålejringen er sket i form af et jordskred. Dele af materialet synes vandaflejret, hvorfor usædvanlige nedbørsmængder må formodes at have udløst skredet.

Lag nr. 3

Grundmasse:	Sandet tørv.
Farve:	Gråbrunt til sortbrunt, mørkere mod bunden.
Sammensætning, indhold:	Materialet er nogenlunde ensartet. Øverst i dette lag blev der i fladen fundet trækulspartikler, huggespån og andre kulturlevn.
Beskrivelse:	I de øverste 3-9 cm ses makroskopiske plantedele. Nederst findes rødbrune jernudfældninger, men laget er i øvrigt kraftigt udvasket..
Tolkning:	Laget repræsenterer et kulturlag. Enkeltfaser kan udskilles i profilet's østlige afsnit.

Lag nr. 3a

Laget svarer på strækningen X 107 – X 109 til den øverste sekvens af **lag 3**.

Lag nr. 3b

Laget svarer på strækningen X 107 –109 til den nederste del af **lag 3**.

Lag nr. 4

Grundmasse:	Tørv.
Farve:	Brunsort.
Sammensætning, indhold:	Tyndt sammenpresset lag med enkelte trækulsnister og få mindre trækulsstykker.
Beskrivelse:	Laget er vanskeligt at erkende i området omkring X 109,5. I øvrigt er grænserne nedad og opad akutte.
Tolkning:	Tolkes som en tidligere overflade, muligvis nordboernes "landnamslag".

Lag nr. 5

Grundmasse:	Sand.
Farve:	Gråbrun.
Sammensætning, indhold:	Homogen, steril.
Beskrivelse:	Lomme som skal ses i sammenhæng med lag 6.
Tolkning:	Aflejring i top af urørt undergrund.

Lag nr. 6

Grundmasse:	Silt med partier af groft grus.
Farve:	Gråbrunt til grågult.
Sammensætning, indhold:	Heterogent lag indeholdende mange sten af forskellig størrelse. Sterilt.
Beskrivelse:	Nederst i laget fremkommer et mere homogent gruslag.
Tolkning:	Urørt undergrund formentlig rest af morænemateriale.

Lag nr. 7

Grundmasse:	Groft grus.
Farve:	Gulbrunt til gråbrunt.
Sammensætning, indhold:	Meget heterogent materiale indeholdende sten af forskellig størrelse.
Beskrivelse:	Akut adskillelse fra det overliggende lag 1 , diffus overgang til det underliggende lag 9 . Indeholder ingen kulturlevn.
Tolkning:	Materialet pålejret som følge af et jordskred i én episode.

Lag nr. 8

Grundmasse:	Udvasket gruset tørvemateriale.
Farve:	Gulbrunt.
Sammensætning, indhold:	Indeholder fortrinsvis omdannet rodfilt.
Beskrivelse:	Laget omslutter en sten.
Tolkning:	Lokal tørvedannelse.

Lag nr. 9

Grundmasse:	Groft grus, sten.
Farve:	Brungult med gråbrune partier.
Sammensætning, indhold:	Heterogent, sterilt lag med mange sten.
Beskrivelse:	Laget er af samme karakter som lag 7, men adskiller sig tydeligt fra dette.
Tolkning:	Tidlig etape af det jordskred, som er omtalt i beskrivelsen af lag 7 .

Lag nr. 10

Grundmasse:	Sandet tørv.
Farve:	Gråsort til brunsort.
Sammensætning, indhold:	Grundmassen er forholdsvis ensartet, men indeholder trækulspartikler.
Beskrivelse:	Laget virker kompakt og adskillelsen opefter og nedefter til lag 6 (som ikke ses på opmålingen) er akut.
Tolkning:	Tolkes som tidligere overflade, antagelig nordboernes "landnamslag". Laget svarer antagelig til lag 4.

Felt 7, nordside**Lag nr. 1**

Grundmasse:	Sandet tørv.
Farve:	Brungråt
Sammensætning, indhold:	Det humøse muldlag indeholder lyst udvasket sand.
Beskrivelse:	Laget er gennemvævet af rodfilt.
Tolkning:	Recent overfladetørv.

Lag nr. 2

Grundmasse:	Grus.
Farve:	Brungult.
Sammensætning, indhold:	Homogent, indeholder dog enkelte mindre sten..
Beskrivelse:	En smule humus nedsivning fra det overliggende tørvetag.
Tolkning:	Jordflydningslag.

Lag nr. 3

Grundmasse: Grus
 Farve: Grågult.
 Sammensætning, indhold: Laget er heterogent og indeholder mange sten af forskellig størrelse.
 Beskrivelse: Virker omlejret og indeholder klumper af humøst materiale. Tydelig adskilt fra det overliggende **lag 2**.
 Tolkning: Jordflydningslag.

Lag nr. 4

Grundmasse: Tørv eller sand med stort humusindhold.
 Farve: Brunsort.
 Sammensætning, indhold: Homogent.
 Beskrivelse: Laget er tyndt og ikke alle steder sammenhængende. Virker som om det har været brudt op eller på anden måde ødelagt.
 Tolkning: Rest af vegetationslag. Tidligere overflade som kan have været bearbejdet.

Lag nr. 5

Grundmasse: Humøst grus.
 Farve: Gulgråt.
 Sammensætning, indhold: Strukturen er nogenlunde homogen. Det indeholder enkelte trækulspartikler.
 Beskrivelse: Lagets øverste del virker som om det har været brudt op, idet der ses klumper af det overliggende tørvelag indlejret.
 Tolkning: Tidligere muldlag eller udrømningslag.

Lag nr. 6

Grundmasse: Sandet muldlag.
 Farve: Gråsort til sort..
 Sammensætning, indhold: Tydelig lagvis strukturering. Indeholder trækul og andre kulturspor.
 Beskrivelse: Kultursporene i fladen fandtes i koncentrationer. Laget virker kompakt.
 Tolkning: Kulturlag – trædeflade.

Lag nr. 7

Grundmasse: Sandet tørv.
 Farve: Sortbrun.
 Sammensætning, indhold: Homogent, dog indeholdende enkelte trækulspartikler.
 Beskrivelse: Virker kompakt og sammentrædt.
 Tolkning: Tidligere overflade, muligvis nordboernes ”landnamslag”.

Lag nr. 8

Grundmasse: Humusholdigt sand.
 Farve: Gråt.
 Sammensætning, indhold: Homogent.
 Beskrivelse: Kan være delvis vindaflejret.
 Tolkning: Tidligere muldlag eller rodzone?

Lag nr. 9

Grundmasse:	Sand.
Farve:	Brunsort.
Sammensætning, indhold:	Sandet har et stort humusindhold og synes farvet af nedsivende jernforbindelser og planterester.
Beskrivelse:	Laget er tyndt, men meget distinkt.
Tolkning:	Al lignende udfældningslag.

Lag nr. 10

Grundmasse:	Groft grus.
Farve:	Mørkbrunt.
Sammensætning, indhold:	Materialet er af forskellig kornstørrelse, og der findes mindre sten.
Beskrivelse:	Der ses okkerfarvede nedsivninger (rodbaner).
Tolkning:	Urørt undergrund.

Felt 8, nordside**Lag nr. 1**

Grundmasse:	Sandet tørv
Farve:	Brungråt.
Sammensætning, indhold:	Nogenlunde homogent, indeholder dog enkelte mindre sten.
Beskrivelse:	Groft materiale har lejet sig øverst i laget (nedskred). Mod bunden er indholdet af sand størst.
Tolkning:	Recent overflade.

Lag nr. 2

Grundmasse:	Sandet muld.
Farve:	Gråbrunt til sortbrunt.
Sammensætning, indhold:	Lagvis struktureret.
Beskrivelse:	Lysere vandrette sandstriber bryder det ellers homogene muldlag.
Tolkning:	Tidligere overflade, muligvis repræsenterende flere episoder afbrudt af vind- eller vandaflejrrede pålejninger.

Lag nr. 3

Grundmasse:	Samme som lag 2, men markant adskilt fra dette ved et lyst udvasket sandlag.
Tolkning:	Tidligere overflade.

Lag nr. 4

Grundmasse:	Silt med partier af grus.
Farve:	Grøngråt.
Sammensætning, indhold:	Laget er heterogent idet partier af groft grus og mindre sten findes indlejret.
Beskrivelse:	Der ses pletvise jernudskillelser, antagelig stammende fra gennemgående planterødder.
Tolkning:	Jordflydningslag.

Lag nr. 5

Grundmasse: I princippet det samme som **lag 4**.
 Farve: Gulgråt til grøngråt.
 Sammensætning, indhold: Laget indeholder markant flere sten end det overliggende.
 Beskrivelse: Grænsen til **lag 4** er diffus, til det underliggende **lag 6** er grænsen akut.
 Tolkning: Jordflydningslag.

Lag nr. 6

Grundmasse: Sandet silt, leragtig.
 Farve: Gulgrøn.
 Sammensætning, indhold: Der ses en tydelig lagvis strukturering. Indeholder enkelte trækulspartikler.
 Beskrivelse: Struktureringen skyldes formentlig menneskelig aktivitet.
 Tolkning: Tidligere træde- aktivitetsflade.

Lag nr. 7

Grundmasse: Sandet tørv.
 Farve: Brun.
 Sammensætning, indhold: Homogent, dog indeholdende rodilt.
 Beskrivelse: Tyndt, men sammenhængende lag. Akutte grænser såvel nedad som opad.
 Tolkning: Tidligere aktivitetsflade.

Lag nr. 8

Grundmasse: Humøs tørv.
 Farve: Brungråt med lysere striber.
 Sammensætning, indhold: Svag lagvis strukturering. Indeholder fine trækulspartikler samt klumper af mørkere tørv..
 Beskrivelse: Mod bunden er laget mere sandholdigt og lysere.
 Tolkning: Tidligere muldrag, muligvis bearbejdet.

Lag nr. 9

Grundmasse: Humøs sandet tørv.
 Farve: Gråbrunt.
 Sammensætning, indhold: Ingen strukturering, indeholder i den øverste del klumper af mørkere tørv.
 Beskrivelse: Øverste del virker omrodet, måske er der tale om dyrknings- eller bearbejdningsspor?.
 Tolkning: Som lag 8. Muligvis det norrøne "landnamslag".

Lag nr. 10

Grundmasse: Stenet grus.
 Farve: Brunsort.
 Sammensætning, indhold: Meget heterogent. Sterilt.
 Beskrivelse: Fremtræder som almindeligt morænemateriale.
 Tolkning: Urørt undergrund.

Felt 9, østside

Lag nr. 1

Grundmasse: Sandblandet tørv.
 Farve: Gråbrunt.
 Sammensætning, indhold: Homogent, men gennemvævet af rodilt.
 Beskrivelse: Grænse til det underliggende lag 2 er diffus.
 Tolkning: Recent overfladetørv.

Lag nr. 2

Grundmasse: Sandet muld.
 Farve: Grågult.
 Sammensætning, indhold: Svag lagvis strukturering.
 Beskrivelse: Lysere sandlag veksler med mørkere tørveagtigt materiale.
 Tolkning: Tidligere vækstlag / overflader.

Lag nr. 3

Grundmasse: Sand med meget varieret kornstørrelse.
 Farve: Gult til gulbrunt.
 Sammensætning, indhold: Heterogent stenblandet sandlag med grus-lommer.
 Beskrivelse: Virker omlejret.
 Tolkning: Jordflydningslag

Lag nr. 4

Grundmasse: Sand
 Farve: Mørkt brungult.
 Sammensætning, indhold: Nogenlunde homogent materiale.
 Beskrivelse: Akutte grænser til det omgivende.
 Tolkning: Lomme eller hulrum opfyldt af materiale fra lag 5.

Lag nr. 5

Grundmasse: Sand.
 Farve: Gult til grågult.
 Sammensætning, indhold: Tydelig lagvis strukturering hvor den lysere grundmasse deles af vandretliggende mørkere horisonter. I laget mange store sten.
 Beskrivelse: Laget er spættet som følge af gulorange jernudskillelser som går på tværs af struktureringen.
 Tolkning: Vandaflejret materiale.

Lag nr. 6

Grundmasse: Kul-blandet sand.
 Farve: Mørkt brungråt til gråsort.
 Sammensætning, indhold: Laget er meget heterogent og indeholder foruden trækul og jernslagge kulturlevn af forskellig art. Virker noget omrodet.

Beskrivelse: Visse steder i laget optræder flager af lyst sand og partier af rødbrune jernudfældninger. Nederst i laget mellem Y 102,7 og Y 101,70 er det tydeligt, at laget er omlejret af vand. Her ses striber af lysere gulligt sand vekslende mellem mørke trækulsholdige lag.

Tolkning: Kulturlag mellem store og mindre sten som synes at ligge in situ.

Lag nr. 7

Grundmasse: Sandet grus.

Farve: Sortbrunt.

Sammensætning, indhold: Materiale aflejret mellem store sten. Indeholder en del trækul.

Beskrivelse: Laget fremstår tyndt i profilet men var tydeligt og visse steder op til 6-8 cm i fladen.

Tolkning: Skal ses i sammenhæng med det overliggende lag 6. Er muligvis omlejret som følge af vandgennemstrømning. Vandaflejret

Lag nr. 8

Grundmasse: Magert sand og sten.

Farve: Gråt til gulgråt.

Sammensætning, indhold: Heterogen masse bestående af små og meget store sten i en sandet grundmasse.

Beskrivelse: Morænemateriale.

Tolkning: Urørt undergrund.

Felt 9, vestside**Lag nr. 1**

Grundmasse: Sandet tørv.

Farve: Brungråt.

Sammensætning, indhold: Homogent, men gennemvævet af rodilt.

Beskrivelse: Laget fremtræder lysere og udvasket mod bunden

Tolkning: Recent overfladetørv.

Lag nr. 2

Grundmasse: Sand med stort humusindhold.

Farve: Grågult.

Sammensætning, indhold: Svag lagvis strukturering.

Beskrivelse: Mørkere striber med stort humusindhold.

Tolkning: Tidligere muldlag og eller overflader.

Lag nr. 3

Grundmasse: Sand.

Farve: Lyst brunt.

Sammensætning, indhold: Homogent, ens kornstørrelse. Sterilt.

Beskrivelse: Laget er meget tyndt men fremstår med akutte grænser.

Tolkning: Vindaflejret sanddække.

Lag nr. 4

Grundmasse: Silt med gruslommer og sten.
 Farve: Brungult meleret.
 Sammensætning, indhold: Heterogent men indeholder ingen kulturlevn.
 Beskrivelse: Der ses store rødbrune udfældninger af finkornet materiale omkring stenene ved Y 102, et fænomen som var særlig tydeligt i fladen.
 Tolkning: Jordflydningsmateriale.

Lag nr. 5

Grundmasse: Meget finkornet humusholdigt silt.
 Farve: Rødbrunt.
 Sammensætning, indhold: Homogent. Helt opløste plantedele i meget finkornet silt?
 Beskrivelse: Konsistensen fedtet. Minder om udfældningerne beskrevet under **lag 4**.
 Tolkning: Formentlig omdannede plantedele.

Lag nr. 6

Grundmasse: Humus, okker.
 Farve: Rødbrunt.
 Sammensætning, indhold: Meget finkornet, nærmest fedtet.
 Beskrivelse: Afsat i bueform langs sider og under sten
 Tolkning: Okkerudfældning evt. blandet med forrådnede plantedele.

Lag nr. 7

Grundmasse: Humus blandet sand.
 Farve: Mørkbrunt.
 Sammensætning, indhold: Heterogen fyld med rødbrune klumper. Indeholder trækulspartikler.
 Beskrivelse: Laget er tydeligt adskilt fra det omliggende **lag 8** i siderne.
 Tolkning: Muligt stolpehul.

Lag nr. 8

Grundmasse: Gruset sand.
 Farve: Mørkt brungråt til sort.
 Sammensætning, indhold: Heterogent fyld med mange store og mindre sten. Laget indeholder meget trækul, desuden jernslagge, stumper af varmepåvirket fedtsten og andre kulturspor. Der ses visse steder antydning af lagdeling, men ingen egentlig trædeflade eller aktivitetsflade
 Beskrivelse: Laget virker noget omrodet.
 Tolkning: Muligvis udsmidslag for nærliggende smedeaktivitet.

Lag nr. 9

Grundmasse: Sand.
 Farve: Gult til brungult.
 Sammensætning, indhold: Homogent.
 Beskrivelse: Omlejrer sten i det tilstødende område i feltet.
 Tolkning: Naturlig aflejring eller pakning.

Lag nr. 10

Grundmasse: Grus med mange sten.

Farve:	Gråt med gullige udfældninger.
Sammensætning, indhold:	Heterogent. I lagets overkant er materialet mere finkornet. Sterilt.
Beskrivelse:	Virker som almindelig moræneaflejring.
Tolkning:	Urørt undergrund.

Felt 10, nordside

Lag nr. 1

Grundmasse:	Sandet tørv.
Farve:	Brungråt.
Sammensætning, indhold:	Homogen men gennemvævet af rodilt.
Beskrivelse:	Akut overgang til det underliggende lag 2 .
Tolkning:	Recent overfladetørv.

Lag nr. 2

Grundmasse:	Gruset sand.
Farve:	Grågult.
Sammensætning, indhold:	Heterogent med mange sten, uden kulturspor.
Beskrivelse:	Uden struktur, synes pålejret som én episode.
Tolkning:	Jordskredsmateriale.

Lag nr. 3

Grundmasse:	Grus.
Farve:	Gulbrunt til rødbrunt.
Sammensætning, indhold:	Heterogent, men uden kulturspor.
Beskrivelse:	Præget af kraftige jernudfældninger.
Tolkning:	Skal ses i sammenhæng med lag 2 .

Lag nr. 4

Sand	Sand/silt/ler.
Farve:	Lyst gråligt.
Sammensætning, indhold:	Heterogent. Laget er lagvis struktureret: udvasket sand og silt afløst af mørkere humusholdigt materiale.
Beskrivelse:	I laget ses gulbrune jernudfældninger samt linser af blågrønt ler.
Tolkning:	En serie af vandaflejrede lag aflejret som følge af usædvanligt store nedbørsmængder.

Lag nr. 4a

Grundmasse:	Tørv
Farve:	Mørkbrun.
Sammensætning, indhold:	Næsten homogent og meget kompakt.
Beskrivelse:	Laget er meget tyndt og forsvinder helt ved 101/106.
Tolkning:	Rest af tidligere vegetationslag, muligvis indeholdende fækalier.

Lag nr. 5

Grundmasse:	Tørv.
Farve:	Mørkbrun til sortbrun.

Sammensætning, indhold: Meget omdannet tørv.
 Beskrivelse: Der ses enkelte mikroskopiske plantedele.
 Tolkning: Tidligere vegetationslag.

Lag nr. 6

Grundmasse: Tørv
 Farve: Gråbrunt til brunt.
 Sammensætning, indhold: Laget, hvori en del håndstore sten er indlejret, består hovedsageligt af makroskopiske plantedele. Indeholder kulturlevn af eskimoisk oprindelse (bl.a. glasperle).
 Beskrivelse: Det kunne ikke afgøres om plantedelene (græsser) er tilført af mennesker eller om det er del af en vegetationsflade.
 Tolkning: Kulturlag/aktivitetsflade.

Lag nr. 7

Grundmasse: Sandet silt.
 Farve: Gråt, sort.
 Sammensætning, indhold: Heterogent. Indeholder en del planterester. Desuden kulturlevn af forskellig art samt trækul. Nederst i laget blev der fundet støberester og afklip af kobber.
 Beskrivelse: Indholdet af bevaret organisk materiale øges mod bunden, hvor det også ses pletter af lyst sand.
 Tolkning: Kulturlag

Lag nr. 8

Grundmasse: Gruset silt.
 Farve: Brungråt.
 Sammensætning, indhold: Heterogent, indeholder en del småsten.
 Beskrivelse: Grænsen til det overliggende lag 7 er diffus.
 Tolkning: Skal ses i sammenhæng med lag 7 og er sikkert en tidlig sekvens af dette.

Lag nr. 9

Grundmasse: Gruset sand.
 Farve: Gråt.
 Sammensætning, indhold: Laget indeholder mange sten.
 Beskrivelse: Fremtræder som morænemateriale.
 Tolkning: Urørt undergrund.

Felt 11, nordside

Lag nr. 1

Grundmasse: Tørv.
 Farve: Brungråt.

Sammensætning, indhold: Homogent, dog indeholdende enkelte sten og gennemvævet af rodtrævler.
 Beskrivelse: Laget virker udvasket i nederste del.
 Tolkning: Recent overfladetørv.

Lag nr. 2

Grundmasse: Sandet grus.
 Farve: Grågult.
 Sammensætning, indhold: Heterogent indeholdende mange sten, men uden kulturspor.
 Beskrivelse: Uden struktur, synes aflejret i én episode.
 Tolkning: Jordskredsmateriale.

Lag nr. 3

Grundmasse: Grus.
 Farve: Gulbrunt til rødbrunt.
 Sammensætning, indhold: Heterogent, men uden kulturspor.
 Beskrivelse: Præget af pletvise jernudfældninger.
 Tolkning: Skal ses i sammenhæng med lag 2.

Lag nr. 4

Grundmasse: Sandet silt.
 Farve: Brungråt/gulgråt/gråbrunt.
 Sammensætning, indhold: Lagvis strukturering: lyse, udvaskede lag afløses af mørkere lag indeholdende en del humus.
 Beskrivelse: Laget indeholder jernudfældninger samt mindre linser grågrønt ler.
 Tolkning: Lagserien skønnes vandaflejret i en periode med usædvanlig store mængder nedbør

Lag nr. 4a

Grundmasse: Tørv.
 Farve: Sortbrun.
 Sammensætning, indhold: Homogent. Indeholdende mikroskopiske plantedele.
 Beskrivelse: Laget er kompakt.
 Tolkning: Tidligere vegetationslag.

Lag nr. 5

Grundmasse: Tørv.
 Farve: Mørkbrunt.
 Sammensætning, indhold: En del håndstore sten er indlejret i laget, som i øvrigt indeholder makroskopiske plantedele.
 Beskrivelse: Virker meget komprimeret. Kraftigt lugtende.
 Tolkning: Vegetationslag muligvis indeholdende fækallier.

Lag nr. 6

Grundmasse: Sandet silt.
 Farve: Gråt til gråsort.
 Sammensætning, indhold: Heterogent. Laget indeholder en del organisk materiale samt meget trækul og diverse kulturspor.

Beskrivelse: Stort indhold af mindre sten. Virker omrodet.
 Tolkning: Kulturlag. Svarer til **lag 7** i profilbeskrivelsen for Felt 10.

Lag nr. 7

Grundmasse: Sandet grus.
 Farve: Gulgråt.
 Sammensætning, indhold: I laget mange større og mindre sten.
 Beskrivelse: Fremtræder som almindeligt morænemateriale. Der ses ingen spor af en oprindelig vegetationsflade mellem **lag 6** og **lag 7**.
 Tolkning: Urørt undergrund.

Felt 12 er kun fotodokumenteret

Felt 13, østside

Lag nr. 1

Grundmasse: Tørv.
 Farve: Brungråt.
 Sammensætning, indhold: Homogent, men gennemvævet af rodtrævler.
 Beskrivelse: Lysere mod bunden.
 Tolkning: Recent vegetationslag..

Lag nr. 2

Grundmasse: Sandet tørv
 Farve: Gråt.
 Sammensætning, indhold: Homogent, men med rodtrævler.
 Beskrivelse: Noget udvasket.
 Tolkning: Recent overflademuld.

Lag nr. 3

Grundmasse: Gruset sand.
 Farve: Gråbrunt.
 Sammensætning, indhold: Heterogent, indeholder mange større og mindre sten. Ingen kulturspor.
 Beskrivelse: Uden struktur – synes aflejret af én gang.
 Tolkning: Jordskredsmateriale..

Lag nr. 4

Grundmasse: Sand.
 Farve: Lyst gråbrunt.
 Sammensætning, indhold: Homogent. Uden kulturspor.
 Beskrivelse: Meget kompakt.
 Tolkning: Formentlig en sekvens af **lag 3**.

Lag nr. 5

Grundmasse: Gruset sand.

Farve: Rødbrunst.
 Sammensætning, indhold: Homogent, men med jernudfældninger.
 Beskrivelse: Virker kompakt.
 Tolkning: Antages at være en tidlig sekvens af det jordskred, som lag 3 er udtryk for.

Lag nr. 6

Grundmasse: Sandet tørv.
 Farve: Gråbrunt.
 Sammensætning, indhold: Nogenlunde homogent.
 Beskrivelse: Visse steder ses pletter og linser af lyst, gråt sand.
 Tolkning: Tidligere overflade, vækstlag.

Lag nr. 7

Grundmasse: Silt.
 Farve: Lyst brungråt.
 Sammensætning, indhold: Homogent.
 Beskrivelse: Visse steder ses jernudfældninger.
 Tolkning: Udskylningslag, formentlig tegn på ekstraordinære nedbørsmængder.

Lag nr. 8

Grundmasse: Silt/ler.
 Farve: Lys blågråt/gråbrunt.
 Sammensætning, indhold: Heterogent, tendens til lagvis strukturering. Består af leret silt med partier af humusholdigt sand.
 Beskrivelse: Grænsen mellem "lagene" er diffus, men der synes at være tale om mindst to hovedaflejringer af vandaflejret silt med efterfølgende tørvedannelse.
 Tolkning: Udskylningslag dannet i perioder med store nedbørsmængder.

Lag nr. 9

Grundmasse: Tørv.
 Farve: Mørkbrunt.
 Sammensætning, indhold: Nogenlunde homogent, men indeholdende pletter af udvasket sand.
 Beskrivelse: Grænsen til det overliggende **lag 8** er akut, men den nedefter er diffus..
 Tolkning: Tidligere vegetationslag.

Lag nr. 10

Grundmasse: Humusblandet tørv.
 Farve: Gråbrunt.
 Sammensætning, indhold: Laget, der indeholder makroskopiske planterester, er indlejret mellem større og mindre sten. Indeholder kulturspor i form af trækulspartikler, huggespån, huggespån, huggespån, huggespån.
 Beskrivelse: Kompakt. Virker fedtet og lugter af fækalier.
 Tolkning: Aktivitetslag, muligvis udrømning.

Lag nr. 11

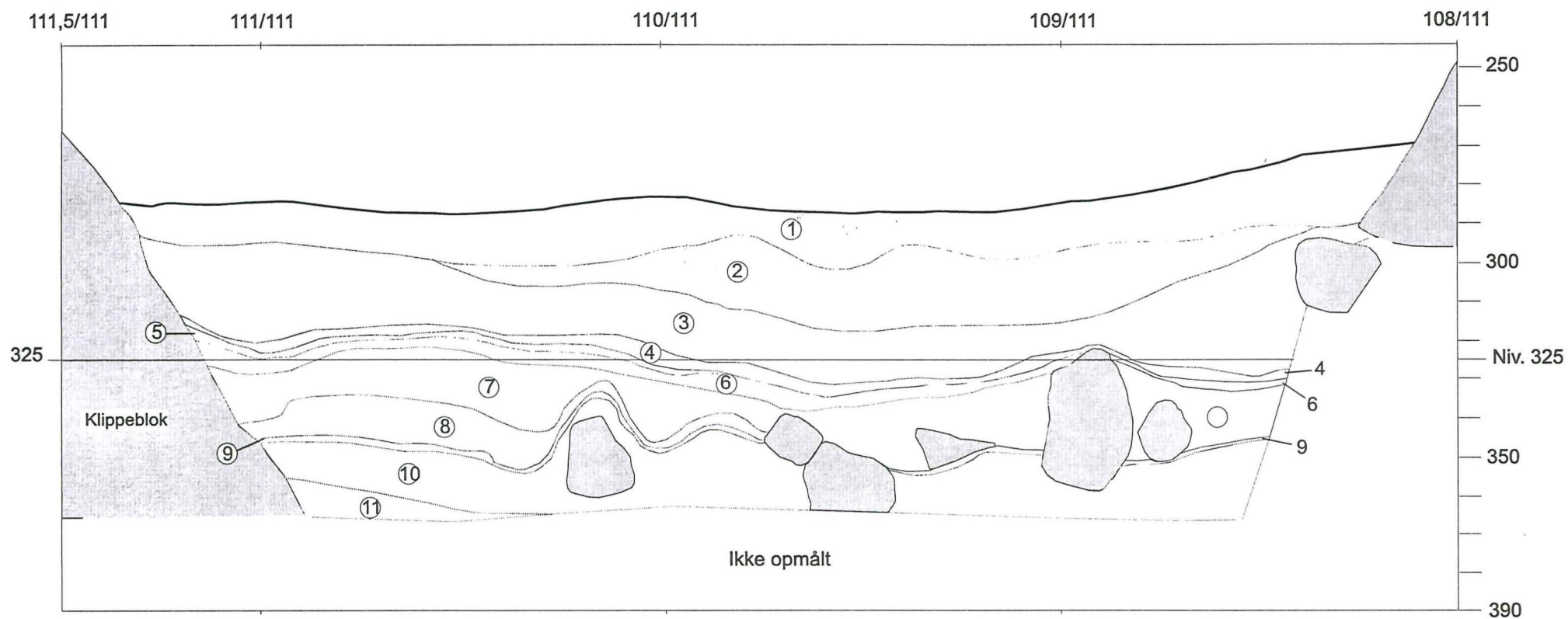
Grundmasse: Sandet tørv.
Farve: Mørk gråbrunt.
Sammensætning, indhold: Heterogent. Indeholder store mængder trækul samt en del mindre sten.
Beskrivelse: Laget virker ikke, som det overliggende lag 10, kompakt eller sammentrampet, og der forekom store stykker trækul.
Tolkning: Kan være udrømningsfyld fra beboelse eller anden aktivitet.

Lag nr. 12

Grundmasse: Sandet grus.
Farve: Lysgråt.
Sammensætning, indhold: Heterogent, men uden indhold af kulturlevn. Indeholder mange sten.
Beskrivelse: Der ses en del jernudfældning, især omkring stenene.
Tolkning: Urørt undergrund.

Dokumentationsmateriale

- ✧ Lagbeskrivelse
- ✧ **Profilopmålinger**
- ✧ Planopmålinger
- ✧ Billedplancher

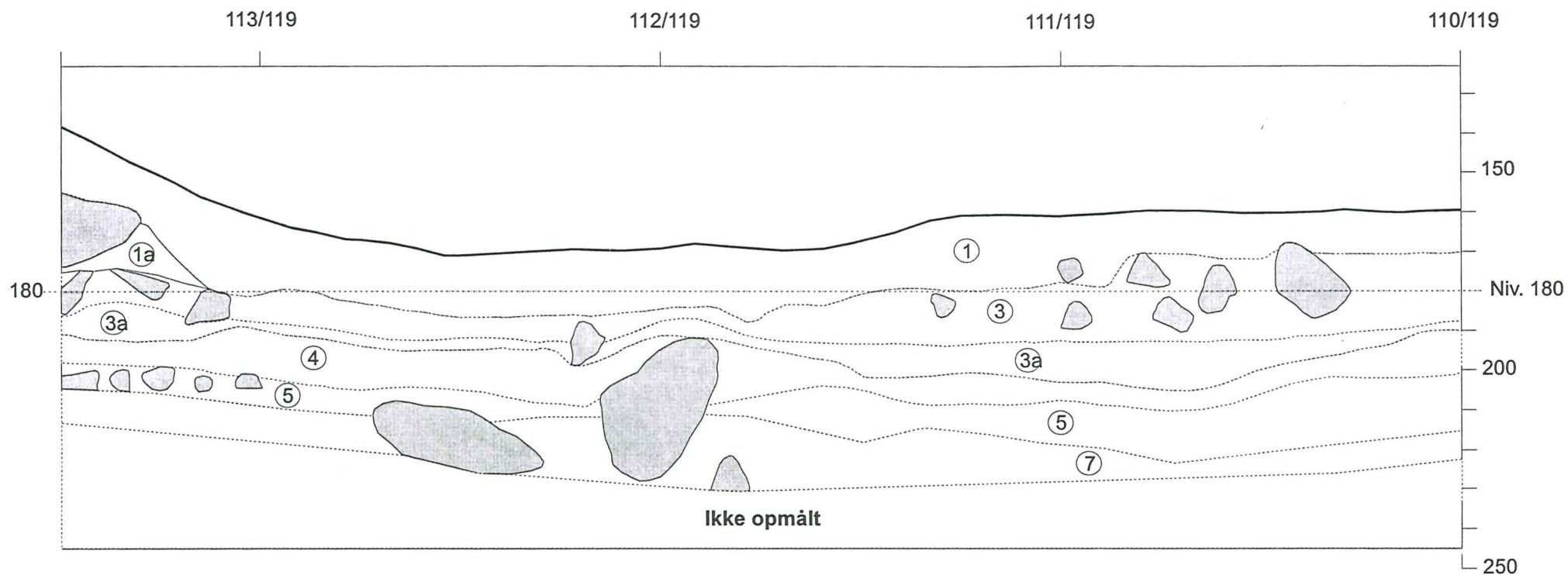

Ikigaat / Herjolsnæs 2001

Felt 1. Nordprofil

Mål: 1:10

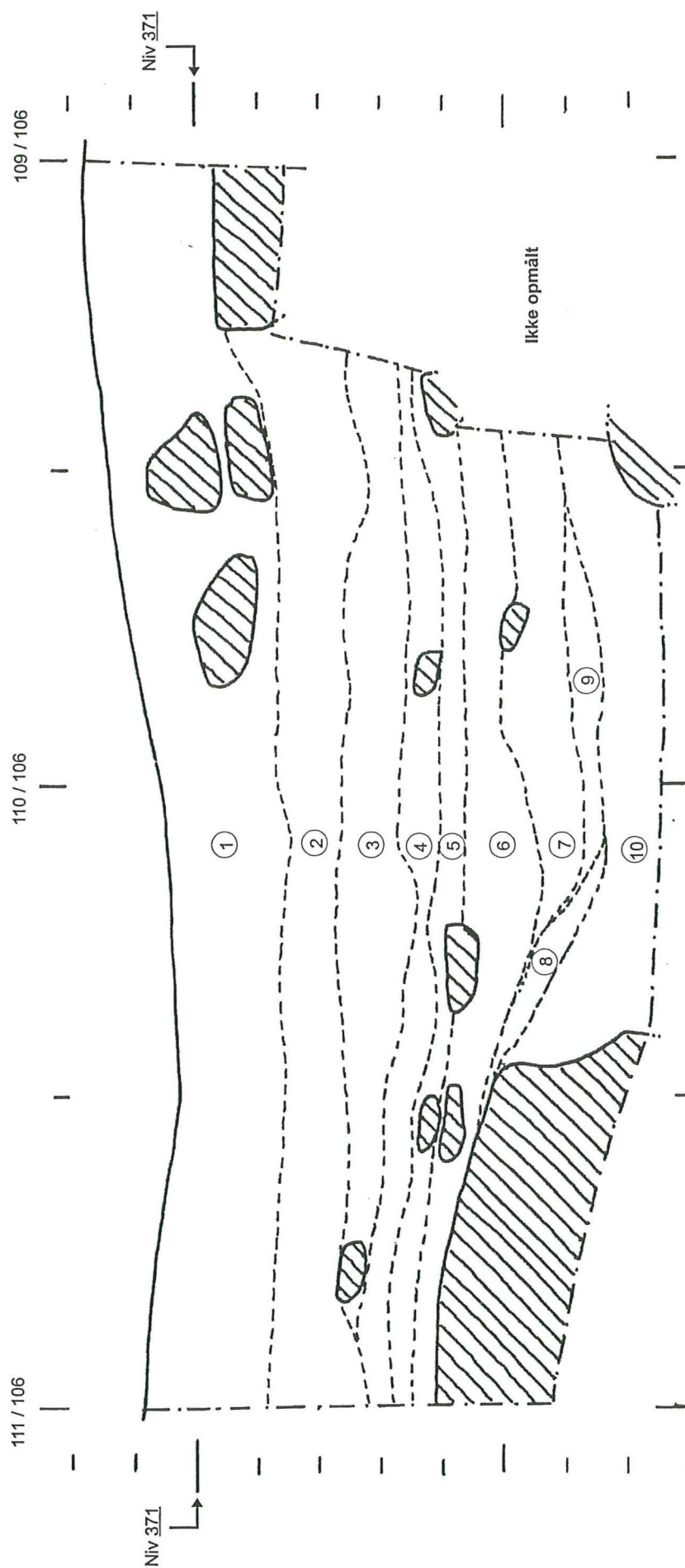
Sigteplan: 227 o. Fix 1

Ikigaat / Herjolsfnæs 2001

Felt 2. Nordprofil

Mål: 1:10

Sigteplan: 227 o. Fix 1

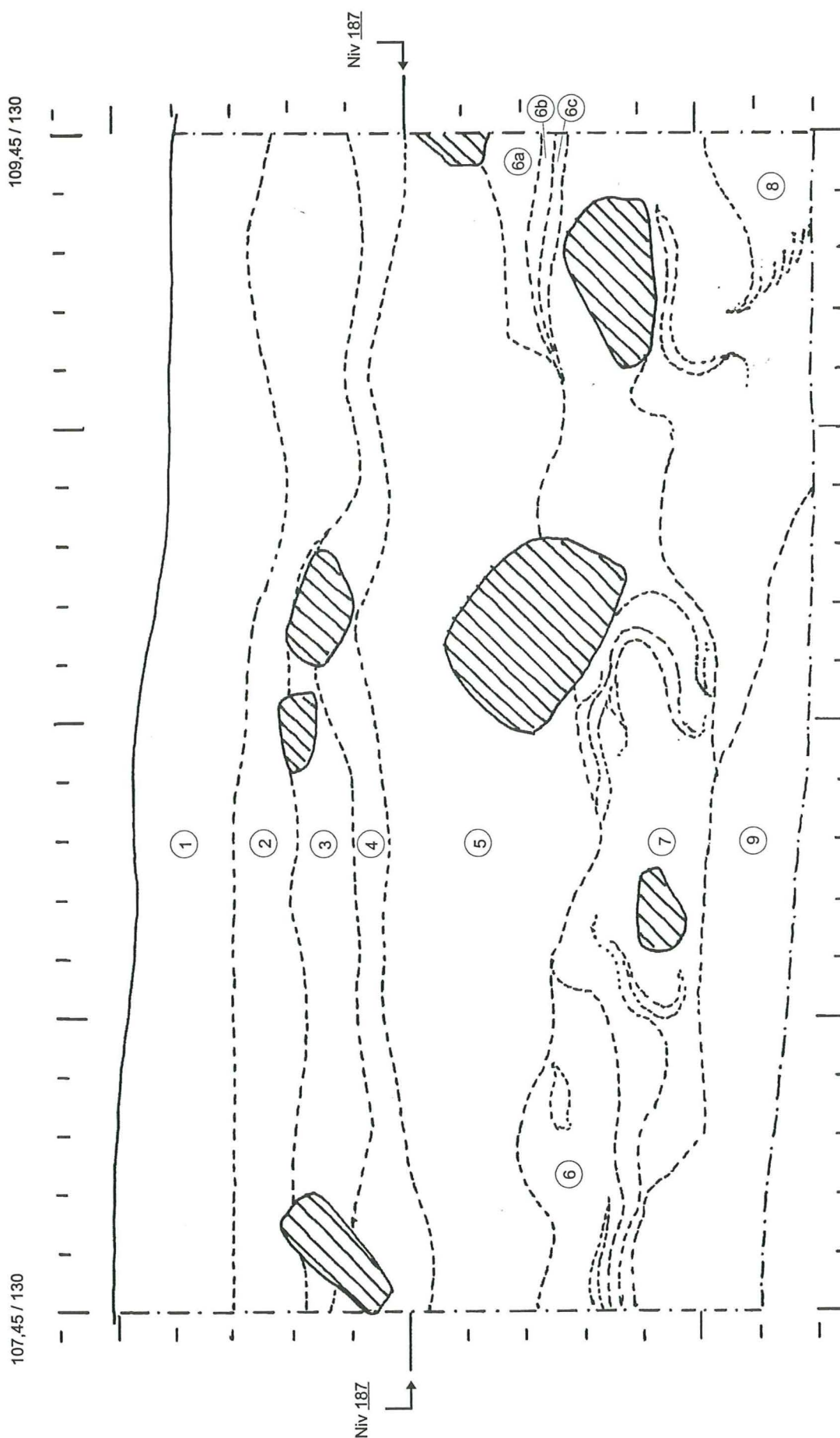

Ikigaat / Herjolfsnæs 2002

Felt 3, Sydprofil

Mål: 1:10

Sigteplan: 371 o. Fix 1

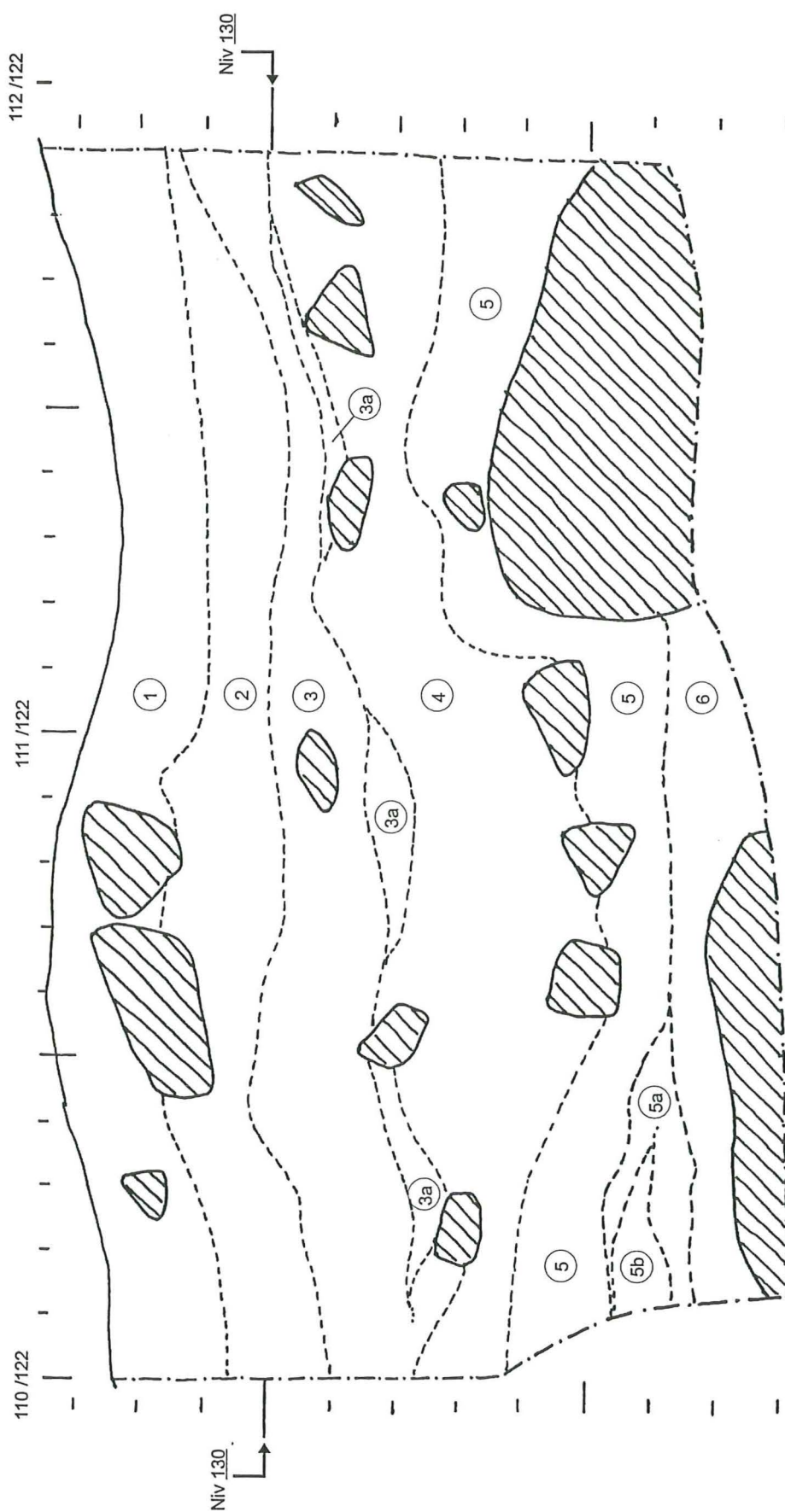

Ikigaat / Herjolfsnæs 2002

Felt 4. Nordprofil (detalje)

Mål: 1:10

Sigteplan: 187 o. Fix 2

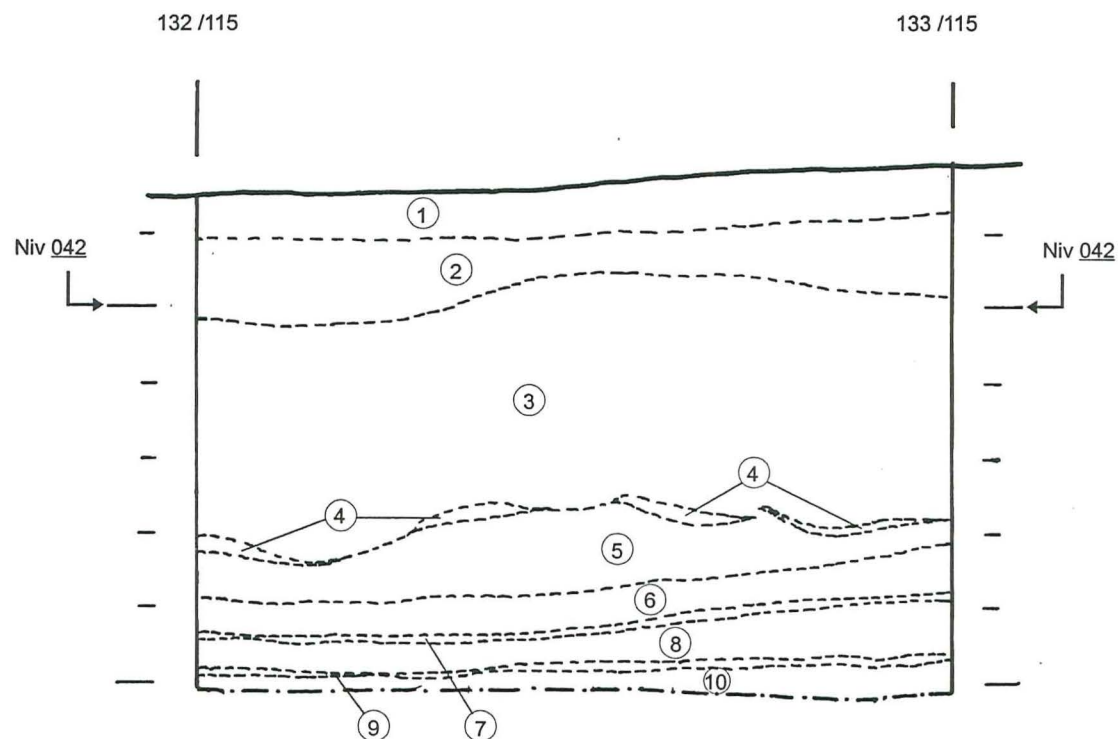

Ikigaat / Herjolfsnæs 2002

Felt 5, Nordprofil

Mål: 1:10

Sigteplan: 227 o. Fix 1

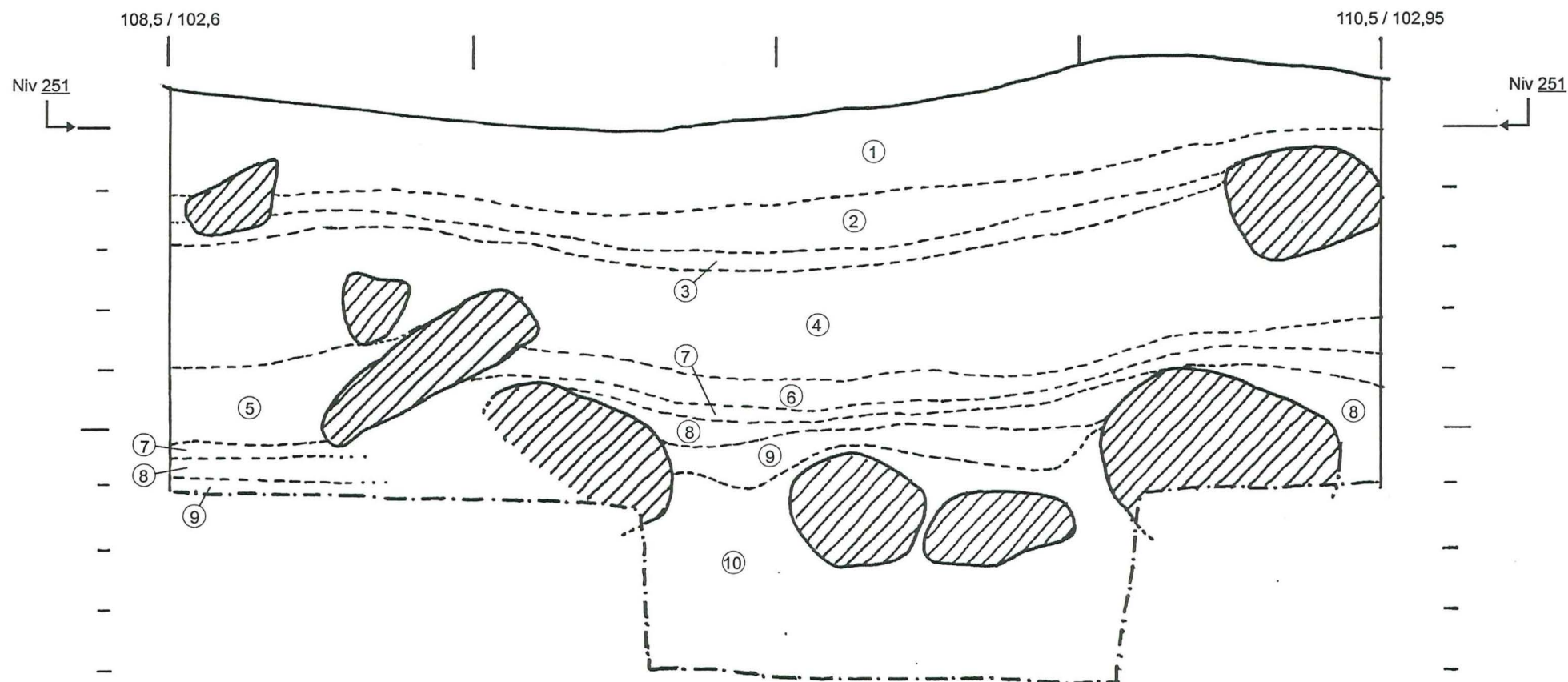

Ikigaat / Herjolfsnæs 2002

Felt 7, Nordprofil

Mål: 1:10

Sigteplan: 072

Herjolfsnæs / Ikigaat 2002

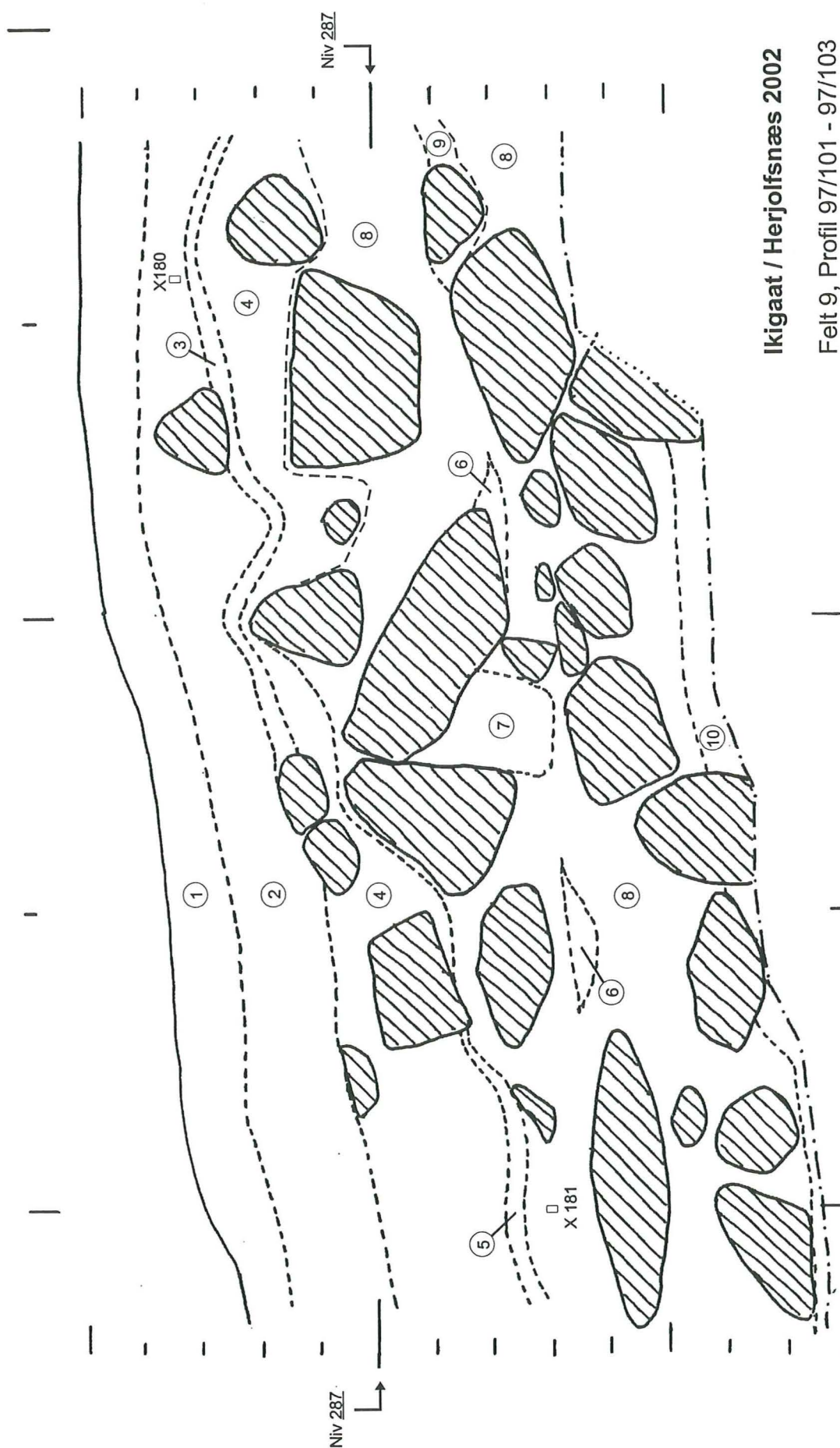
Felt 8, Nordprofil

Mål: 1:10

Sigteplan: 072 o. Fix 1

97/103

97/101

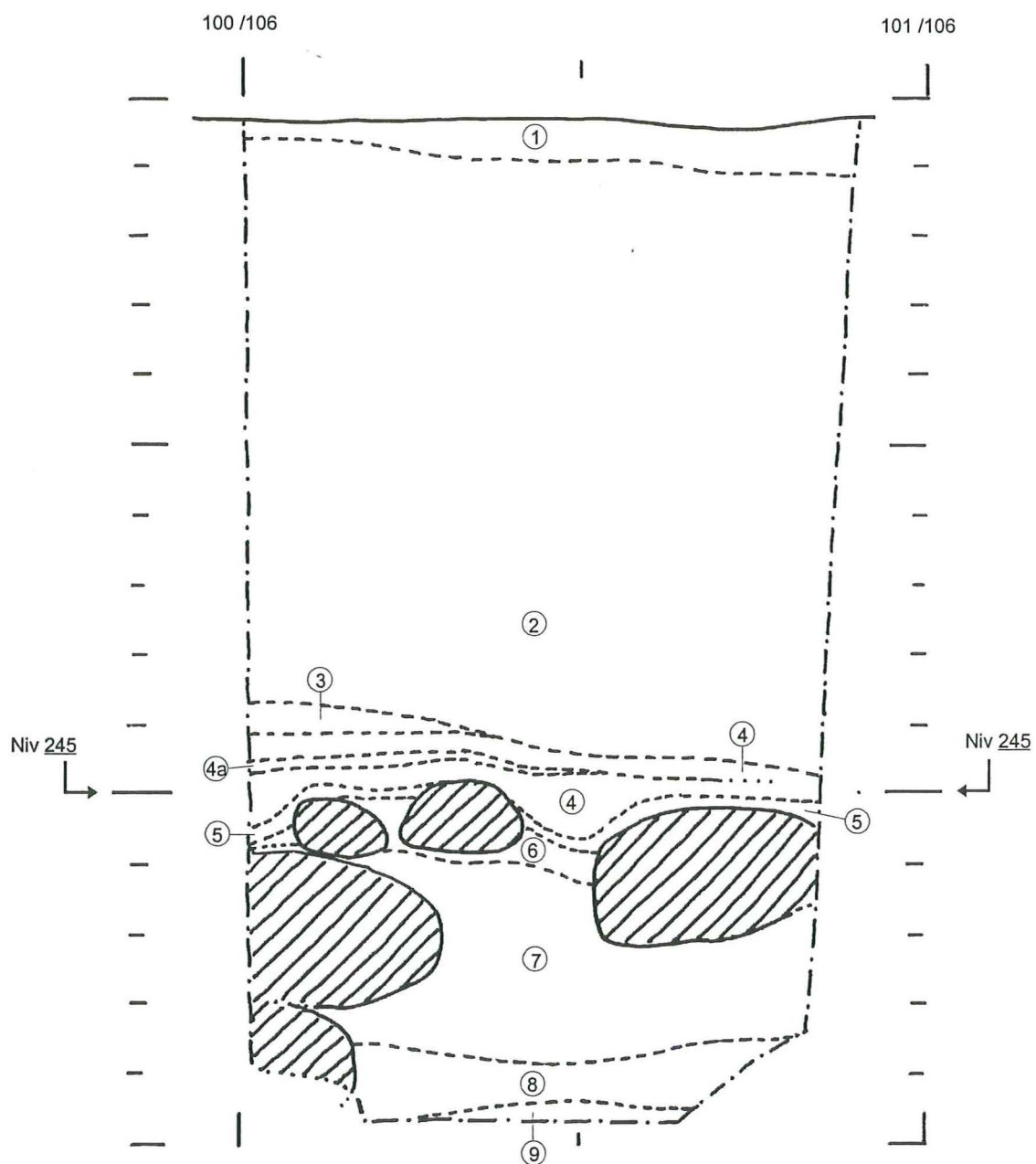

Ikigaat / Herjolfsnæs 2002

Felt 9, Profil 97/101 - 97/103

Mål: 1:10

Sigteplan: 072 o. Fix 1

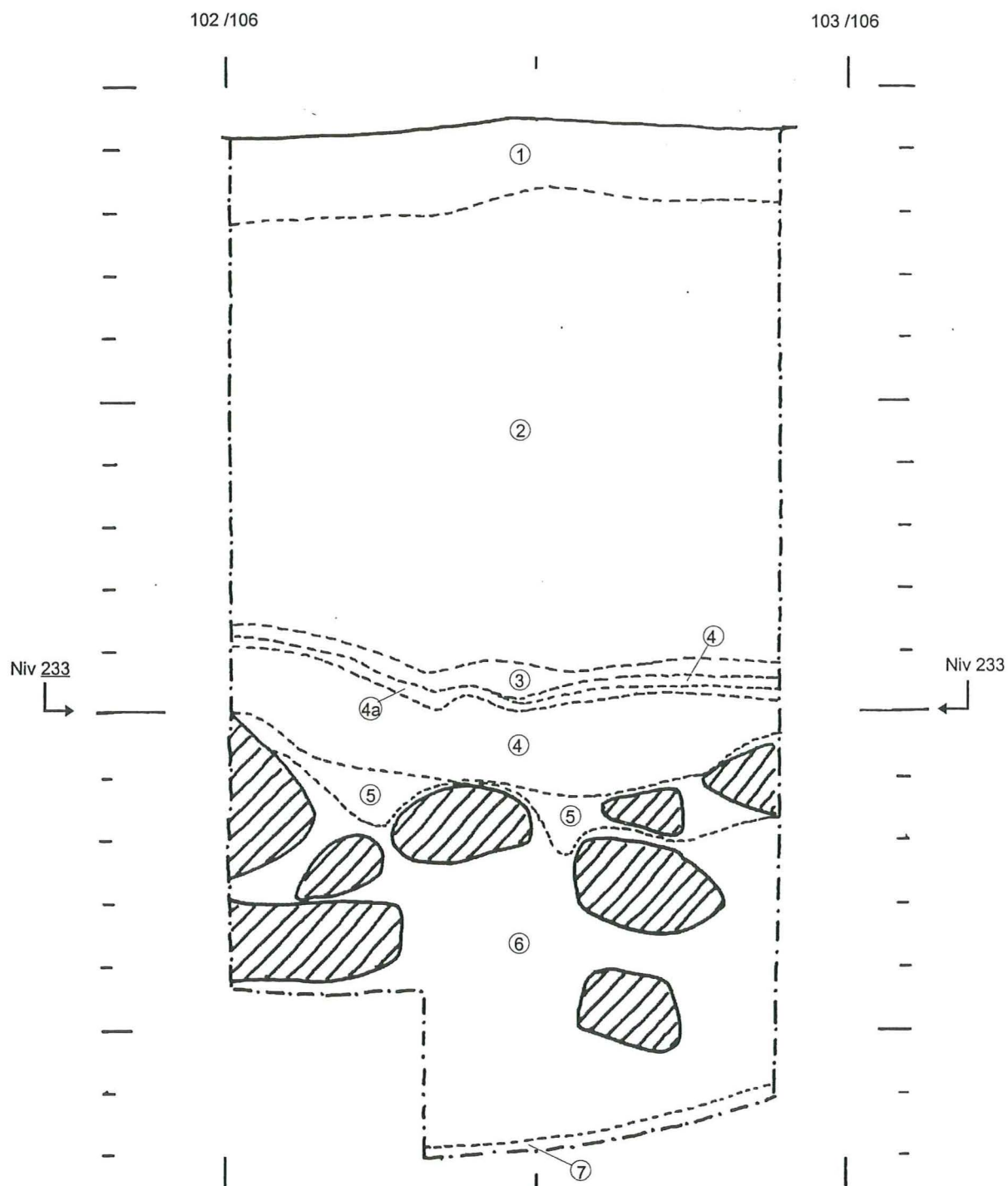

Ikigaat / Herjolfsnæs 2002

Felt 10, Nordprofil

Mål: 1:10

Sigteplan: 072 o. Fix 1

Ikigaat / Herjolfsnæs 2002

Felt 11, Nordprofil

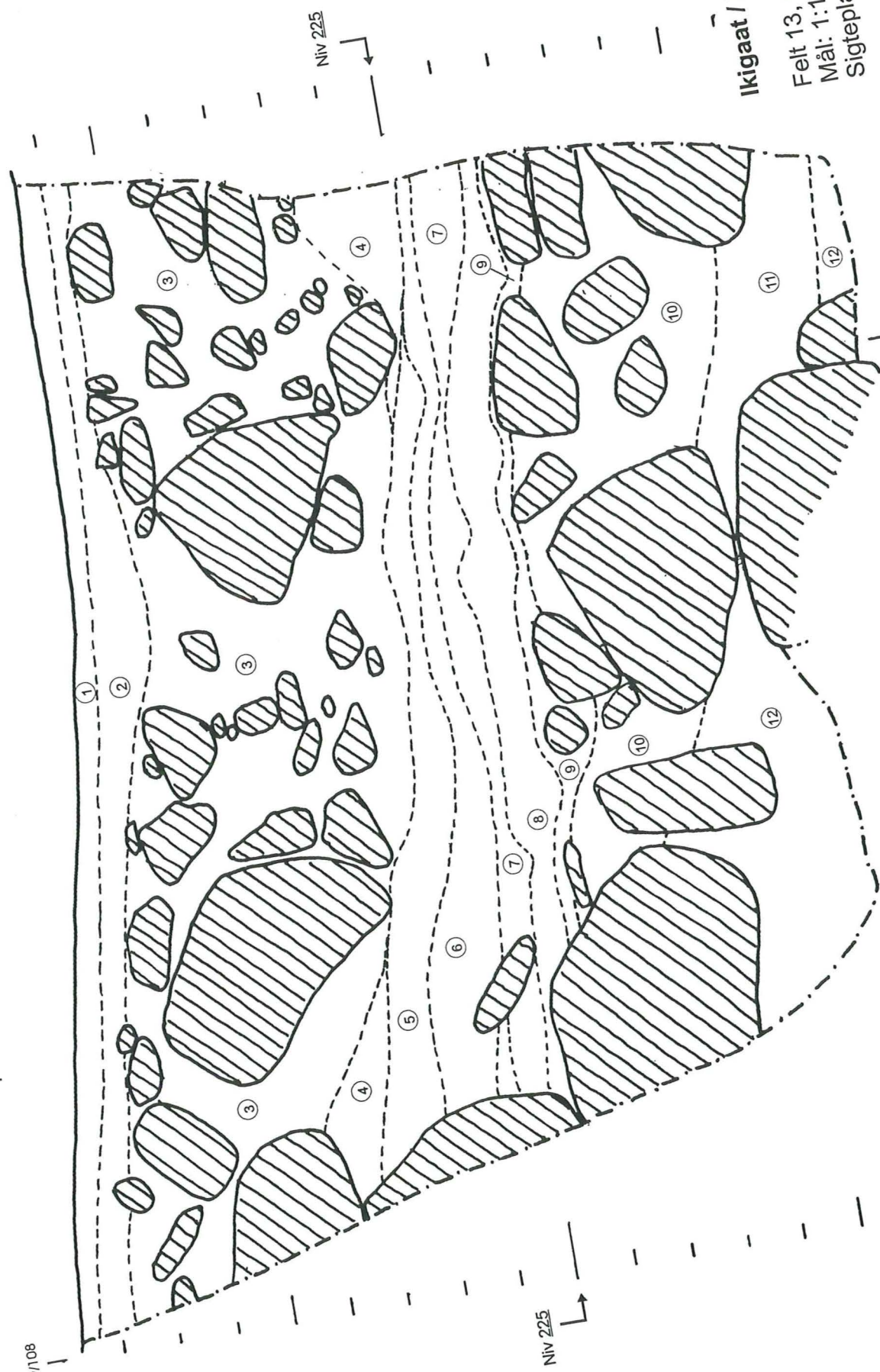
Mål: 1:10

Sigteplan: 072 o. Fix 21

99/106

99/107

99/108

Ikigaat / Herjolfsnæs 2002

Felt 13, østprofil

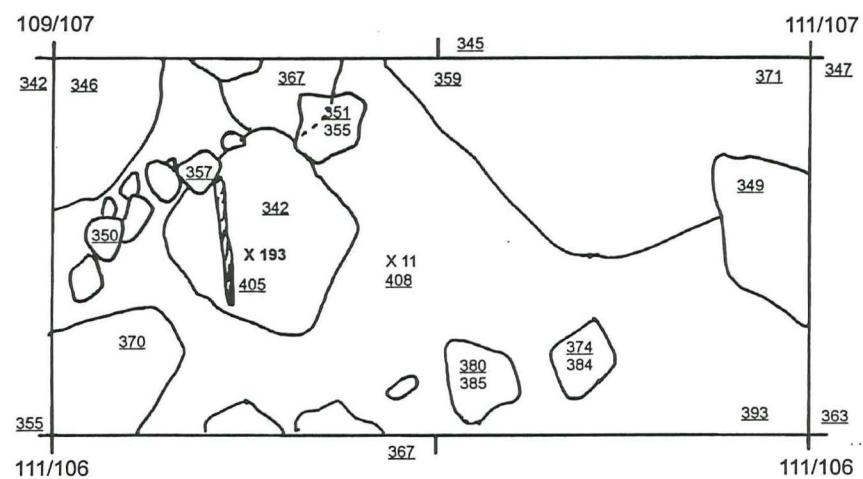
Mål: 1:10

Sigteplan: 227 o. Fix 1

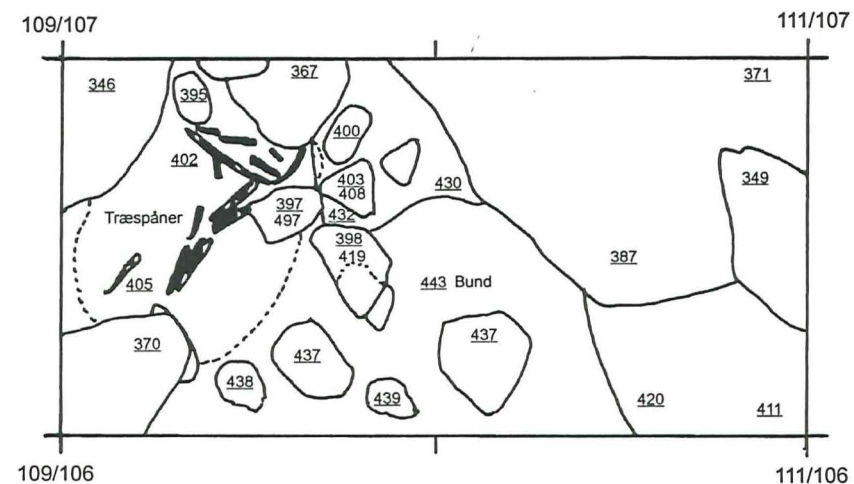
200302_1

Dokumentationsmateriale

- ✧ Lagbeskrivelse
- ✧ Profilopmålinger
- ✧ **Planopmålinger**
- ✧ Billedplancher

Niveau I

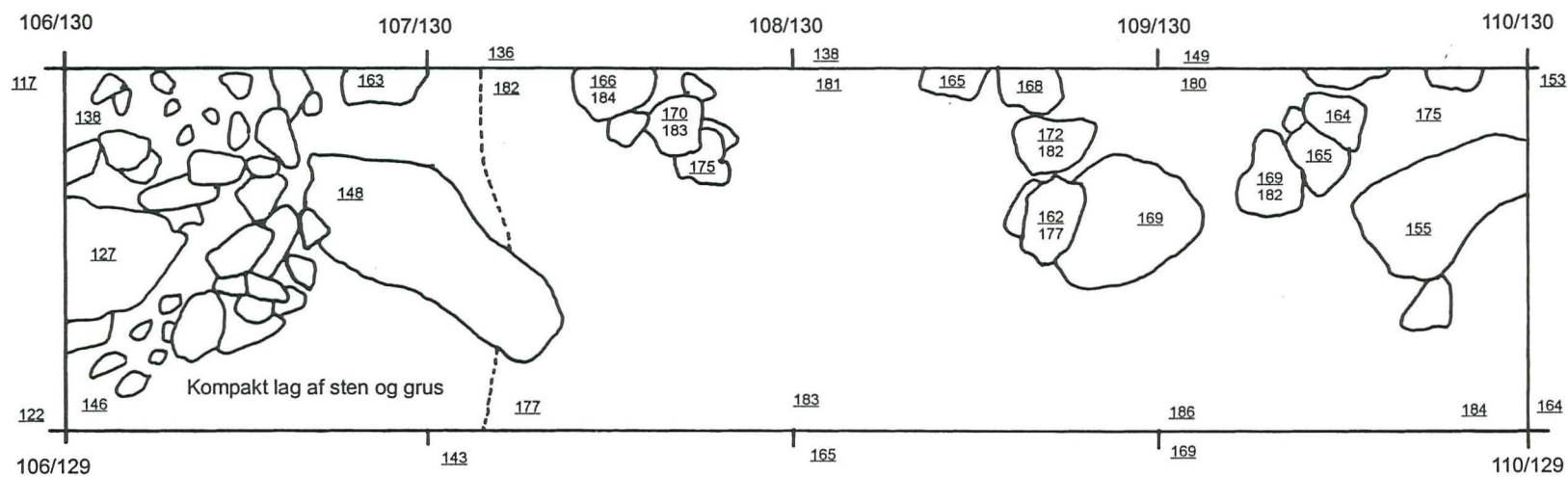

Niveau II

Ikigaat / Herjolfsnæs 2002

Felt 3, Mål 1:20

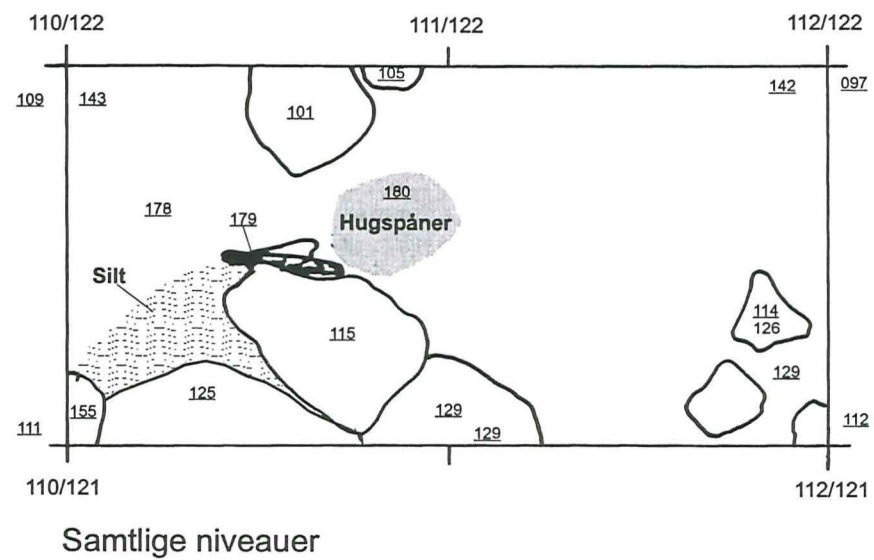
Sigteplan: 227 o. Fix 1

Samtlige niveauer

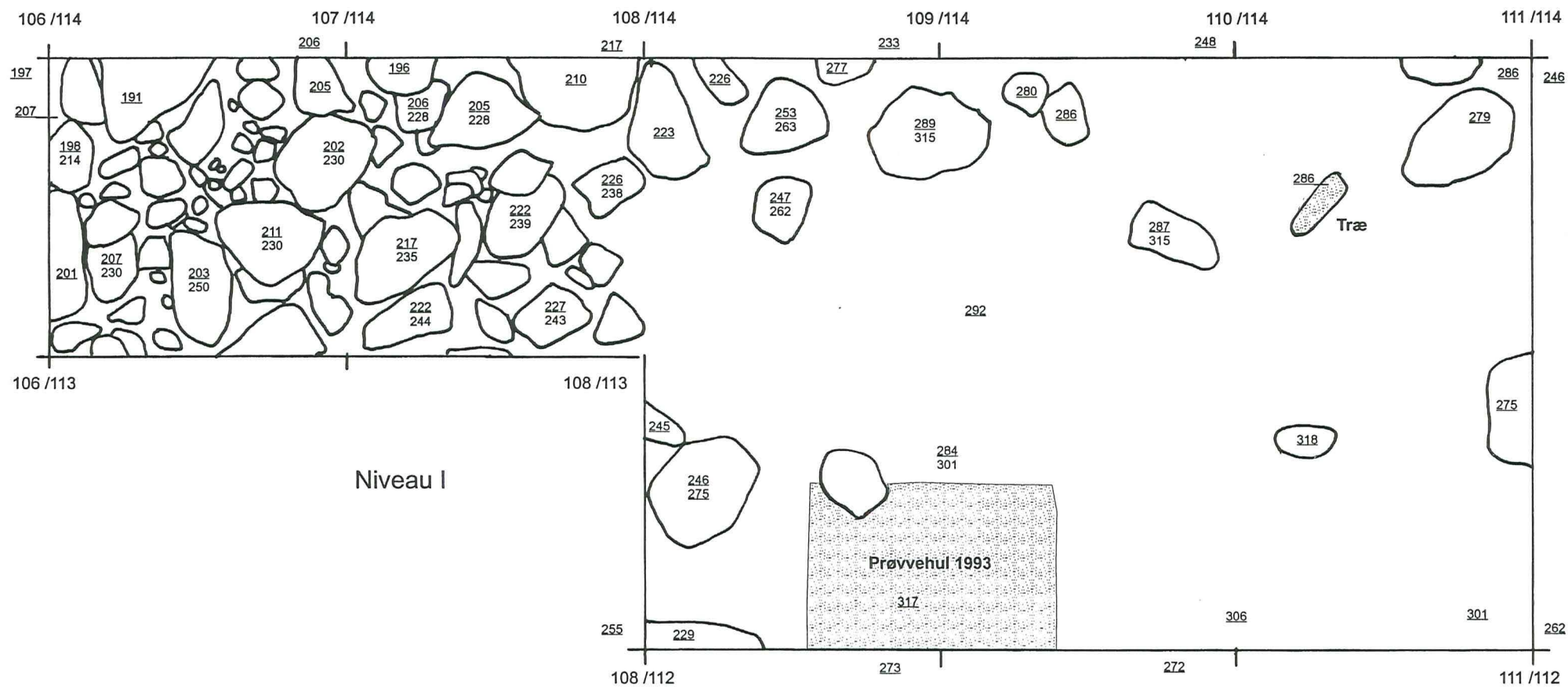
Ikigaat / Herjolfsnæs 2002

Felt 4, Mål 1:20
Sigteplan 180 o. Fix 1

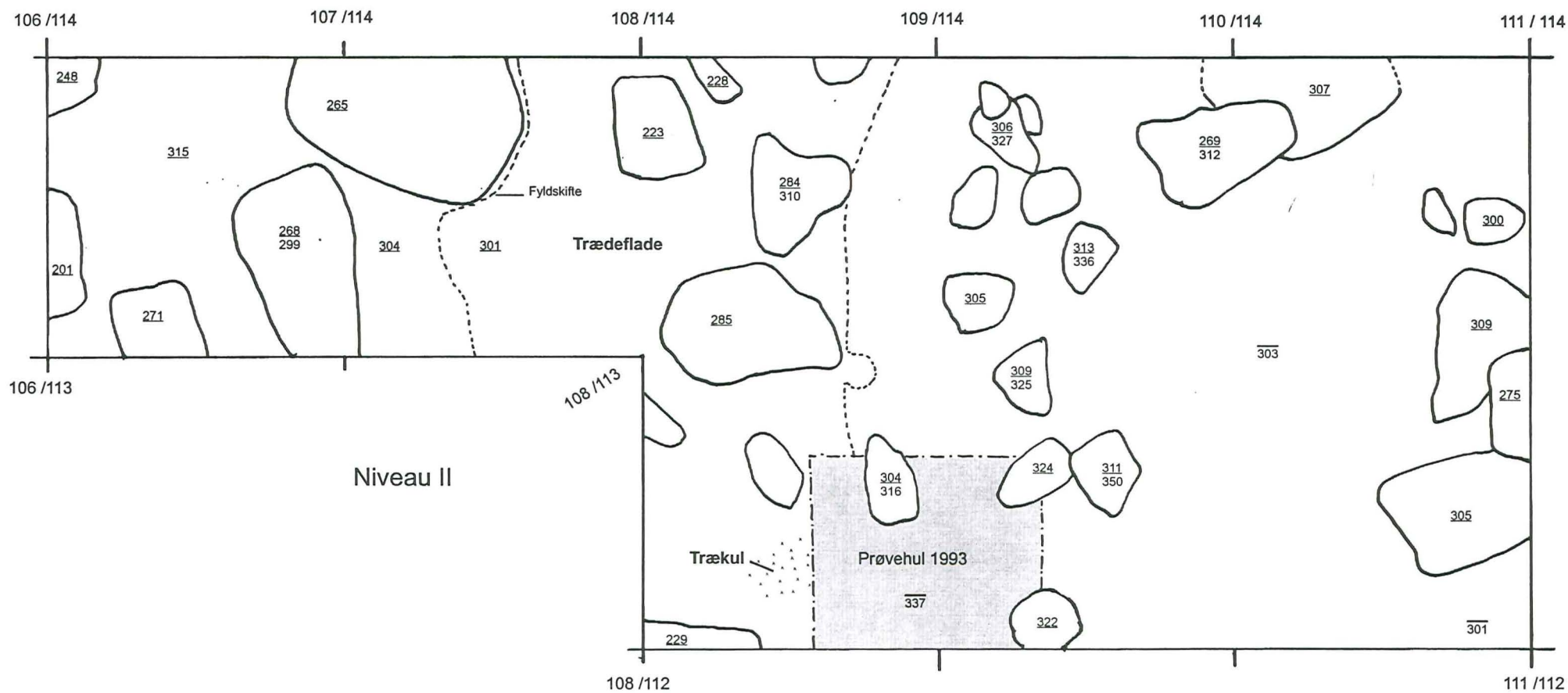
Ikigaat / Herjolfsnæs 2002

Felt 5, Mål 1:20
Sigteplan: 227 o. Fix 1

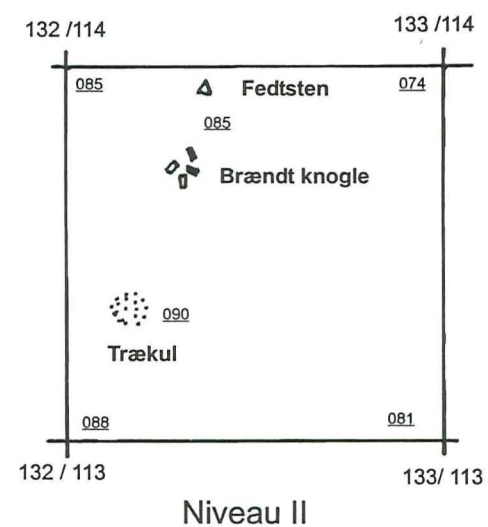
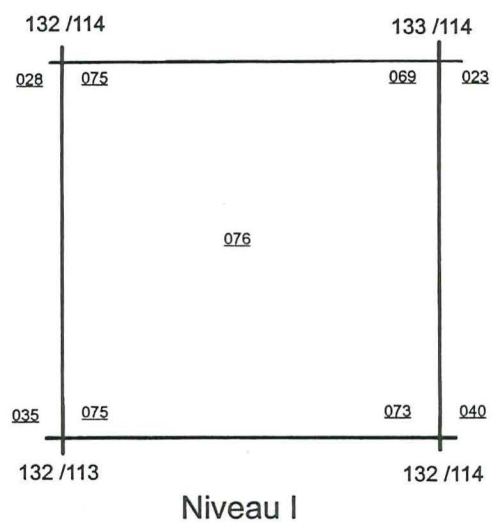
Ikigaat / Herjolfsnæs 2002

Felt 6, Mål 1:20
Sigteplan 227 o. Fix 1

Ikigaat / Herjolfsnæs 2002

Felt 6, Mål 1:20
Sigteplan: 227 o. Fix 1

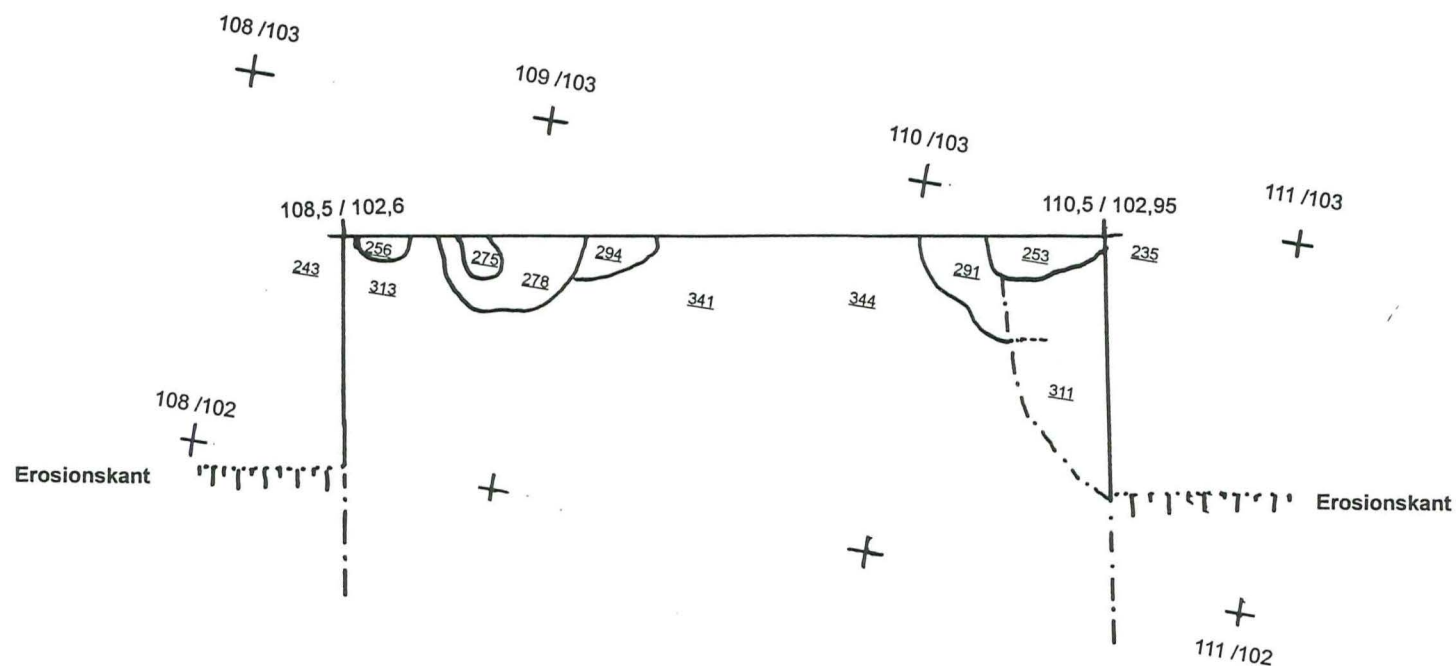

Ikigaat / Herjolfsnæs 2002

Felt 7

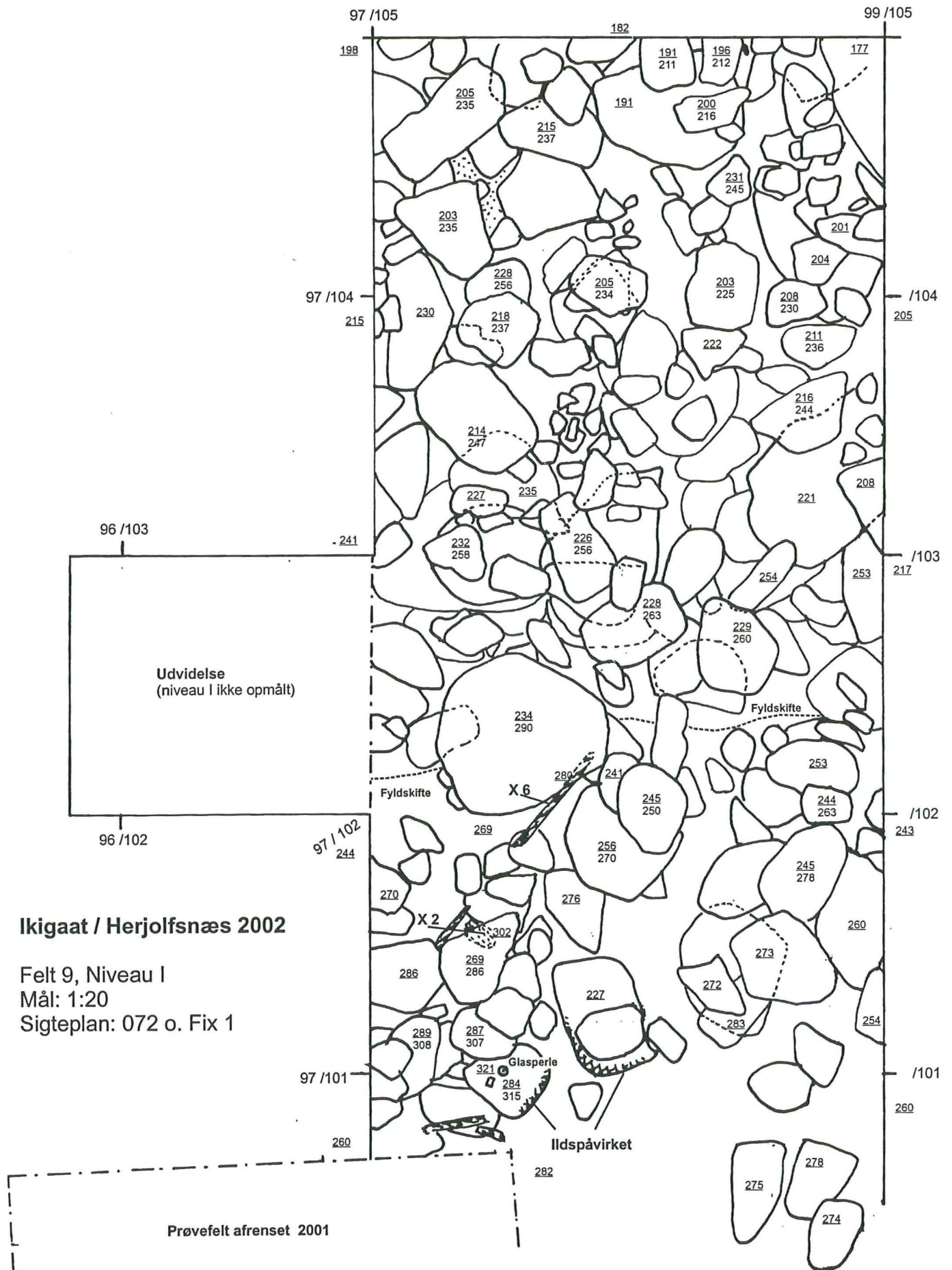
Mål 1:20

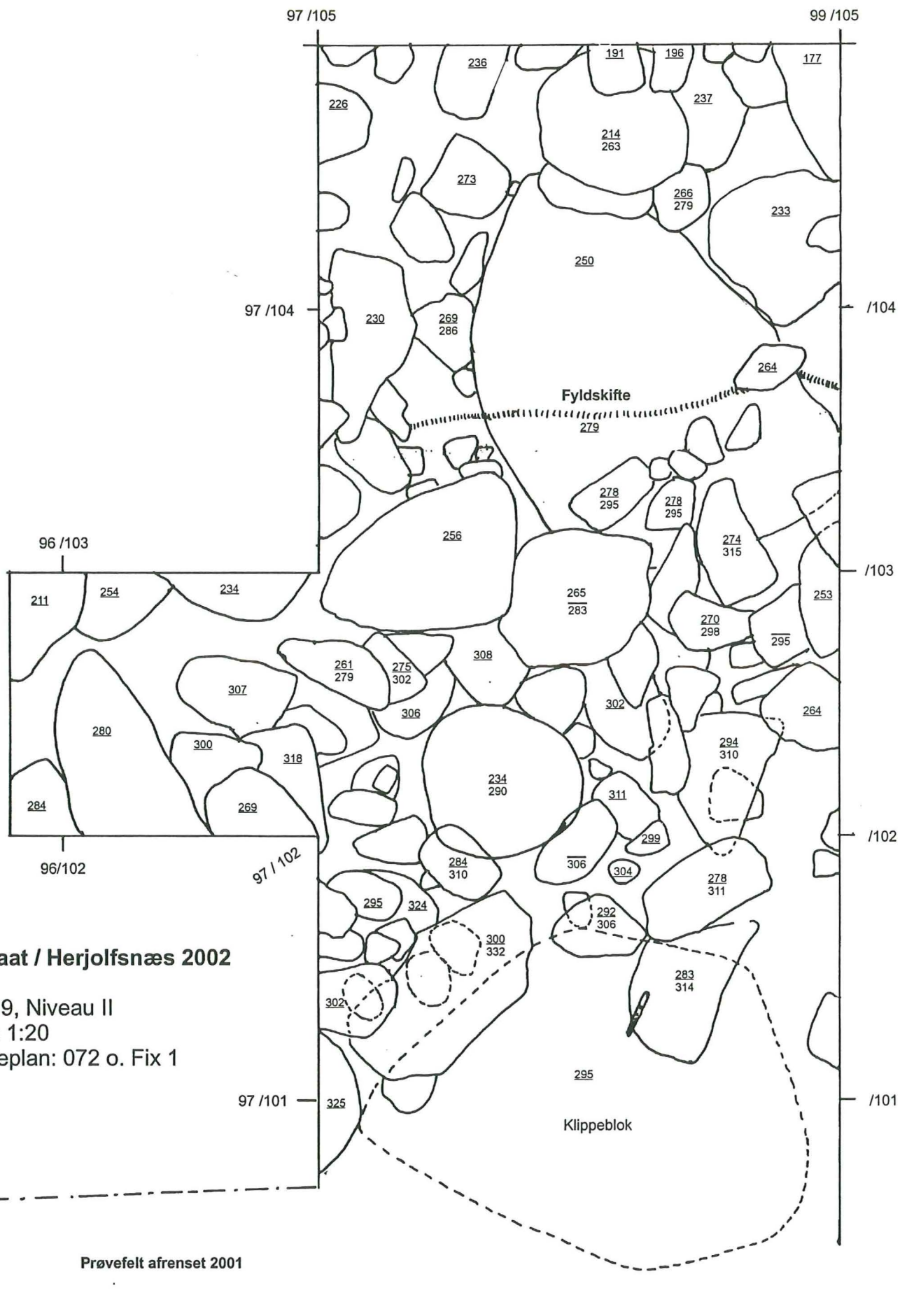
Sigteplan: 072 o. Fix 1

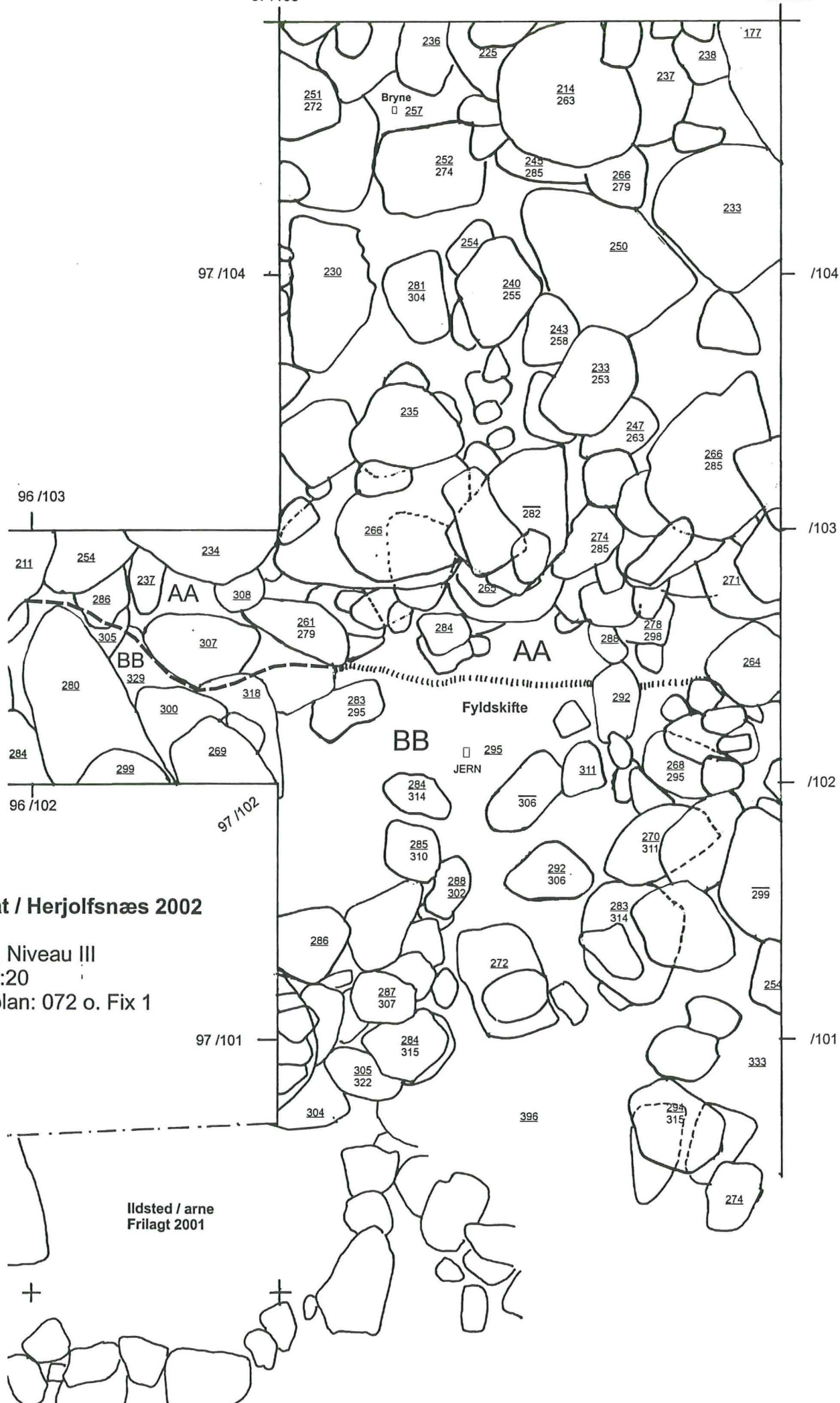

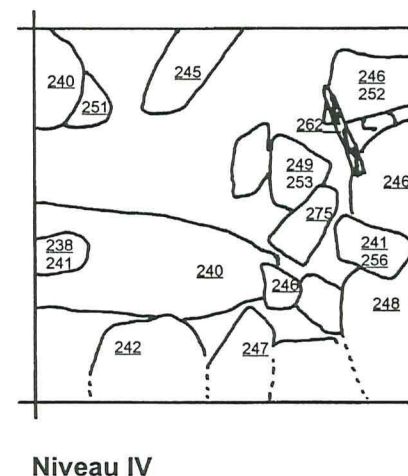
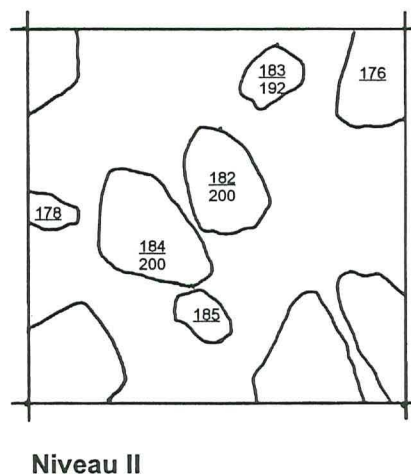
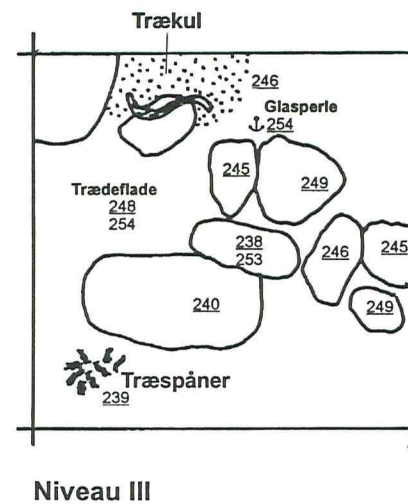
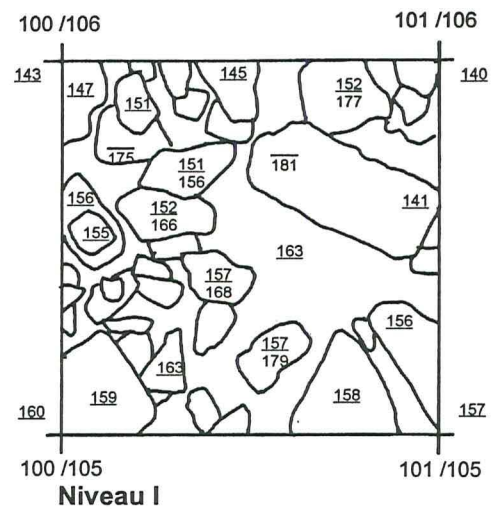
Ikigaat / Herjolfsnæs 2002

Felt 8, Mål 1:20
Sigteplan: 072 o. Fix 1

Ikigaat / Herjolfsnæs 2002

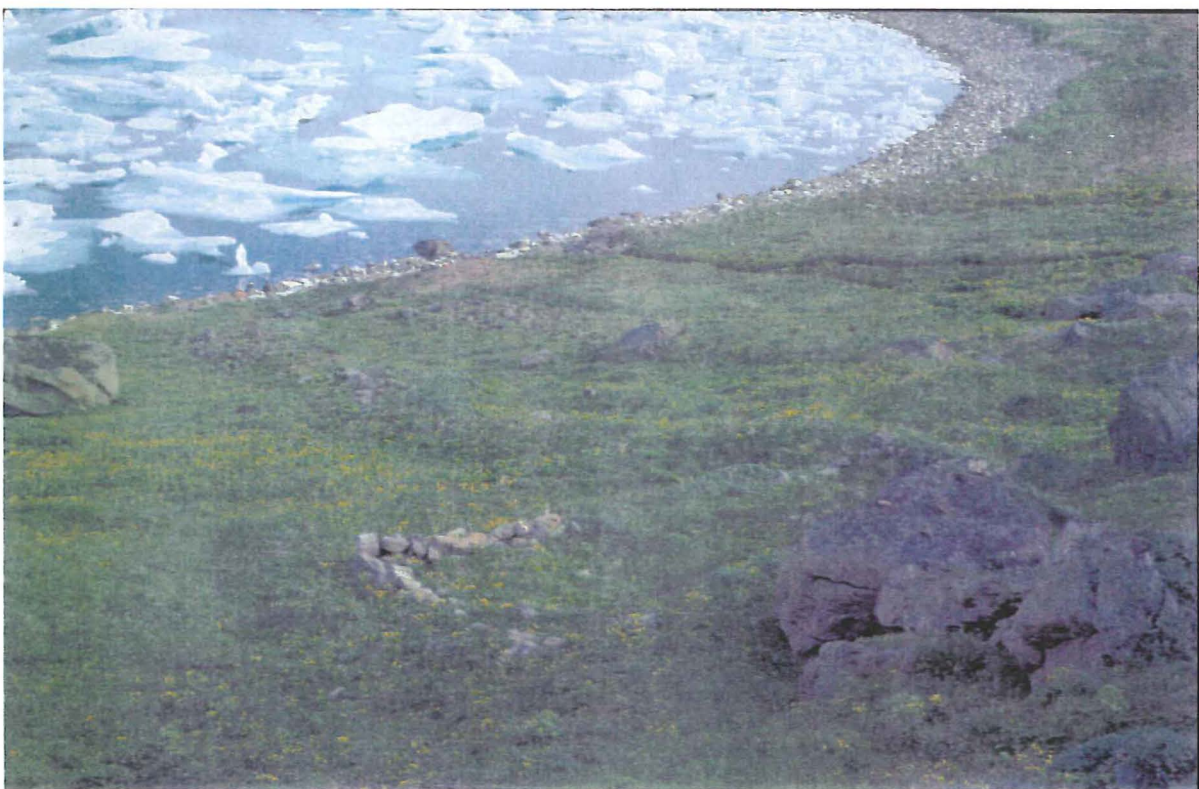
Felt 10. Mål: 1:20
Sigteplan: 072 o. Fix 1

Dokumentationsmateriale

- ✧ Lagbeskrivelse
- ✧ Profilopmålinger
- ✧ Planopmålinger
- ✧ **Billedplancher**

Figur 1. Udgravningsområdet set i fugleperspektiv fra øst. Ved foden af halvøen ses ruinerne af kirken og boligen.

Figur 2. De væglignende jordvolde som var tolket som et naust, men som undersøgelserne viste er naturlige aflejringer. I forgrunden en recent stenkranset fårefold.

Figur 3. Umiddelbart under overflader ses de massive stenlag som dækker kulturlaget. Materialet stammer fra et fjeldskred som må have fundet sted i begyndelsen af 1700-tallet.

Figur 4. Felt 9.(smedje) Stenlaget er fjernet og profilet afrenset. Billedet giver et indtryk af de vanskelige udgravningsforhold.

Figur 5. Felt 9, smedje. I højre del af billedet ses det fyldskifte som måske markerer et vægforløb. Væggen ses ikke i profilet og må være nedbrudt.

Figur 6. Under den vestlige jordvold (felt 6) fremkom et fylkds-kifte som danner grænsen mellem en fasttrampet aktivitetsflade (th.) og et tidligere vegetationslag (tv). Stenen nederst i profilet danner denne grænse.

Figur 7. Felt 10. Pernille går i dybden i dette lille prøvefelt på 1 x 1 m. Først 2 m under overfladen nåedes urørt undergrund.

Figur 8. "Standardprofil". Her ses de lag som gik igen i alle felterne: Recent overflade, jordskredslaget, tidligere vegetationsflade og kulturlaget som visse steder kunne udskilles i 2 faser.

Figur 9. I terrænet øst for udgravningsfeltet blev registreret 2 mulige hustomter og tæt ved disse desuden 3 eskimoiske grave. Se oversigtsskitsen på side 16.

Figur 10. Besøgende fra Frederiksdal fulgte med stor interesse udgravningen sommeren igennem. Kristine forklarer her arbejdsmåden og tolkningen af profiler.